

REGIONALE VERENIGING

NATUUR & LANDSCHAP

NATUURPUNT OOST-BRABANT

januari, februari, maart 2024
driemaandelijks tijdschrift • 1

NATUUR EN LANDSCHAP

Vu: Hugo Abts, Leuvensestraat 6, 3010 Leuven

Water!
bloed van het landschap

R.V. Natuur en Landschap, Natuurpunt Oost-Brabant

www.natuurpuntoostbrabant.be

Lid worden doe je via Natuurpunt.

Het lidmaatschap kost € 38 waarvoor je naast ons ledenblad Natuur en Landschap ook Natuur.Blad van Natuurpunt Vlaanderen ontvangt. Overschrijven op rekeningnr. IBAN BE17 2300 0442 3321 van **Natuurpunt**. Alle briefwisseling inzake leden en adreswijzigingen richt je aan **Natuurpunt**, Coxiestraat 11, 2800 Mechelen, tel. 015 29 72 20, info@natuurpunt.be.

Giften voor het reservatenfonds van de Regionale Vereniging Natuur en Landschap: rekeningnummer IBAN BE56 2930 2120 7588 met vermelding 'projectnummer 3999 NPOB'. Voor giften vanaf € 40 (los van lidgeld) krijg je een fiscaal attest.

Legaten en schenkingen.

De natuur beschermen ook als je er niet meer bent. Dat kan. Sinds kort kan je aan een zeer voordelig tarief een schenking bij leven doen. Dat kan ook een naakte eigendom zijn van een natuurgebied waar je zelf het vruchtgebruik levenslang van houdt. Dit is ongetwijfeld de meest voordelige manier om natuur duurzaam een toekomst te geven. Je kan ook een legaat opnemen in je testament. Voor legaten aan de Regionale Vereniging voor Natuur en Landschap vzw, Natuurpunt Oost-Brabant, Leuvensestraat 6 te 3010 Leuven of Natuurpunt Beheer voorziet de wetgever slechts 8,8% successierechten. Zo weet je zeker dat het natuurgebied een toekomst heeft of dat de middelen integraal zullen aangewend worden voor de oprichting en uitbouw van natuurgebieden in de streek of voor natuurbehoudacties vanuit Natuurpunt Oost-Brabant. Overweeg je deze stap dan kun je ons steeds raadplegen of je notaris aanspreken. De verdere uitbouw van vele natuurgebieden en de uitbouw van het beheer en de werking rond het natuurgebied in Oost-Brabant hangt ervan af. Je kan ons steeds contacteren npob@natuurpunt.be.

3 Van de redactie

3 *Natuur is niet het probleem maar de oplossing*

5 Uitnodiging

5 *Terreinbezoek Waterlandschap Velpe en Algemene Vergadering*

6 Algemeen

- 6 *Natuurherstel en waterbeheer in de Velpevallei*
- 8 *De Paddepoel, hotspot voor biodiversiteit en klimaatbuffer in de Velpevallei*

12 Beleid

12 *Het thema van de laatste tijd: WATER!*

14 Velpe-Mene

- 14 *Terugblik 2023 en vooruitblik 2024*
- 14 *Reenstenen*
- 17 *Visiedagen 2024 natuur en water voor de toekomst*
- 17 *Quiz Natuurpunt Tienen*
- 18 *Basiscursus Natuurverkenner Bierbeek*
- 18 *Bosuitbreiding, ook één van onze doelstellingen*
- 19 *Hageland Ontbijt Bunsbeek*
- 19 *Orchideeënwandeling Snoekengracht*

20 Zuidoost-Brabant

- 20 *Vanuit het veld: water dat niet bevriest*
- 21 *Natuurpunt Landen plant bos*

22 Midden-Brabant

- 22 *Natuur, landbouw en erfgoed in Wijmaalbroek, Leuven*
- 23 *Erfgoeddag in hoeve Wijmaalbroek*

24 Hagelandse Heuvelstreek

- 24 *Een nieuwe brug, een nieuwe haag en een nieuwe loop van de Begijnenbeek, Diest*
- 25 *Bijencursus in Lubbeek*
- 26 *Terugblik Dag van de Natuur 2023, Natuurpunt Tremelo*

27 Zwammen

- 27 *Aardtongen*

Natuur en Landschap is het ledenblad van de **Regionale Vereniging Natuur en Landschap, Natuurpunt Oost-Brabant** en verschijnt vier maal per jaar.

Regionale Vereniging Natuur en Landschap, Natuurpunt Oost-Brabant is de onafhankelijke regionale vereniging die opkomt voor natuur en landschap in Oost- en Midden-Brabant. Ze zet zich in voor de duurzame instandhouding, het herstel en de ontwikkeling van de natuur en de biodiversiteit, en voor de ruimtelijke en milieuvorwaarden die daarvoor nodig zijn. Ze focust niet alleen op natuurbehoud, maar kijkt naar de totaliteit van het landschap, de landschappelijke en ecologische samenhang en de erfgoedwaarde. In elke gemeente van haar werkingsgebied zijn er vrijwilligers actief, die paraat staan om de ontwikkelingen rond natuur en landschap van nabij op te volgen.

Regionale Vereniging Natuur en Landschap, Natuurpunt Oost-Brabant, is geassocieerd met **Natuurpunt**.

Verenigingssecretariaat: Leuvensestraat 6, 3010 Kessel-Lo:
Telefoon: 016 25 25 19 (tijdens de openingsuren)

E-mail: npob@natuurpunt.be,

Website: www.natuurpuntoostbrabant.be

Openingsuren: www.natuurpuntoostbrabant.be/secretariaat
Tijdens de openingsuren kan je op ons secretariaat terecht.

Het documentatiecentrum is dan eveneens toegankelijk.

Voor alle betalingen die niets met lidmaatschappen of giften voor reservaten hebben te maken, gebruik je rekeningnummer van Regionale Vereniging Natuur en Landschap, Natuurpunt Oost-Brabant:

IBAN BE82 0010 7622 1868 - BIC GEBABEBB.

Redactie-adres: Regionale Vereniging Natuur en Landschap, Natuurpunt Oost-Brabant,

Leuvensestraat 6, 3010 Kessel-Lo

Redactieverantwoordelijken: Margriet Vos en Hugo Abts

CONTACT

Raad van Bestuur

Voorzitter

Hugo Abts,
natuurpunt@velpe-mene.be, 016 73 30 23

Secretaris

Jan Van den Bergh,
jan.vandenbergh@natuurpunt.be, 016 57 05 73

Penningmeester

Frans Dhaenens,
frans.dhaenens@telenet.be, 015 61 79 61

Contactpersonen van de afdelingen

Aarschot: Linda Scheerens, linda.ronny@skynet.be,
016 56 35 99

Begijnendijk: Johan Verschuren, 0477 69 46 55 en Sybren Van der Borcht, 0499 30 52 39, npbegijnendijk@gmail.com

Bekkevoort: Frederic Gabrys, fredericgabrys@hotmail.com

Bertem: Dominik Debuyser,
dominik_debuyser@yahoo.com, 0479 49 40 11

Boortmeerbeek: Frans Dhaenens,
frans.dhaenens@telenet.be, 015 61 79 61

Diest: Saskia van den Berg, berglinden@qsources.be,
0478 96 01 71

Druivenstreek: Sam Bennekens,
bennekenssam@gmail.com, 0494 80 63 70

Gete-Velpe (Geetbets, Kortenaeken): Arne Donders,
dondersarne@gmail.com, 0497 19 74 75

Haacht: Bes Vandenbroele, vandenbroelebes@gmail.com

Herent: Patrick Luyten, patrick.luyten@pandora.be, 0495 59 85 33

Holsbeek: Lars Smout, larssmout@gmail.com, 0494 63 26 43

Kampenhout: natuurpuntkampenhout@natuurpunt.be

Kortenberg: Paul Van Leest, paul.vanleest@proximus.be,
0486 89 55 13

Landen: Jules Robijns, jules.robijns2@gmail.com

Leden

Arne Donders, dondersarne@gmail.com, 0497 19 74 75
Bernard Lemaître, bernard.lemaître@skynet.be, 016 60 61 62
Dominik Debuyser, dominik_debuyser@yahoo.com, 0479 49 40 11
Geert Moris, geertmoris@gmail.com, 0494 87 95 28
Leen Kuijken, leenkuijken@gmail.com, 0483 20 09 71
Luc Vervoort, luc.vervoort@natuurpunt.be, 016 23 08 00
Marc Op de Weerd, m.opdeweerd@gmail.com, 011 58 12 01
Margriet Vos, margriet.vos@gmail.com, 016 46 04 78
Paul Van Leest, paul.vanleest@proximus.be, 0486 89 55 13
Ronald Jacobs, wicca@skynet.be, 0473 68 29 57
Sam Bennekens, bennekenssam@gmail.com, 0494 80 63 70
Saskia van den Berg, berglinden-av@qsources.be, 0478 96 01 71
Vera Reusens, verareusens@yahoo.com, 0476 20 82 55
Yves Vandens Bosch, yves.vandenbosch@skynet.be, 0478 50 90 06

Leuven: Leen Kuijken, leenkuijken@gmail.com, 0483 20 09 71
Willem Laermans, willem.laermans@gmail.com,
0492 15 24 65

Linter: Wim Fourie, wim.fourie@yahoo.com, 474 92 44 76

Lubbeek: Kristof De Cupere,
natuurpuntlubbeek@outlook.com

Rotselaar: Sigrig Zaman, np.rotselaar@gmail.com

Scherpenheuvel-Zichem: Wendy Gebruers,
wgebruers@gmail.com, 0498 12 39 98

Tielt-Winge: Vera Reusens, verareusens@yahoo.com,
0476 20 82 55

Tremelo: Kris Six, krissix@skynet.be

Velpe-Mene (Bierbeek, Boutersem, Glabbeek, Hoegaarden, Tienen):
Hugo Abts, natuurpunt@velpe-mene.be,
016 73 30 23

Zaventem: Danny Blockmans, 02 757 90 16

Zoutleeuw: Nicole Smeyers,
nsmeyers1@gmail.com, 011 31 13 23, 0497 43 40 87

Hyla Vlaams-Brabant, amfibieën- en reptielenwerkgroep:
Bert Vandebosch, bertvandebosch@hotmail.com,
0495 41 60 20

Vogelwerkgroep Oost-Brabant: Marcel Jonckers,
marcel.jonckers2@telenet.be, 016 81 87 87

■ Cover: Paddepoel, Tienen-Glabbeek.
Foto Pieter-Jan Alles

BOERENPROTESTEN ZIJN VERWORDEN TOT HARDE INTIMIDATIE EN EIS AFBOW NATUURBELEID. NOCHTANS, NATUUR IS NIET HET PROBLEEM MAAR DE OPLOSSING.

Boerenprotesten met tractorblokkades van havens, distributiecentra en verkeersknooppunten leg(d)(g)en het land lam. De bedoeling? De Vlaamse Regering gijzelen, en zoals meer en meer blijkt, niet om structureel iets aan de positie van de boeren te doen maar om het natuur- en milieubeleid af te bouwen. Natuur als zondebok en bliksemafleider, de trofee waarmee een minister, een partijvoorzitter en boerenleiders de opgezweepte boerenmassa proberen te paaien. Het gaat van kwaad naar erger. Op het moment dat we dit schrijven (vrijdag 9 februari) werd ook de privéwoning van een beleidsmedewerker van Natuurpunt in Diepenbeek met tractoren, voetzoekers enz. belaagd, zijn privé-eigendom besmeurd door vuiligheid en zijn gezin zwaar geïntimideerd. Terwijl dit juist om een medewerker gaat die zich het voorbije jaar dag en nacht mee ingezet heeft om tot een akkoord te komen rond het fameuze MAP 7. Duidelijk dat dergelijke intimidatie NOOIT en IN GEEN ENKELE OMSTANDIGHEID te aanvaarden valt. En dat in een rechtstaat dergelijke belaging hoort gesanctioneerd te worden met voorbeeldige straffen. Daarenboven kan het niet dat in zo'n intimiderende omstandigheden toegegeven wordt aan nog maar één eis voor afbouw van het natuurbeleid. Voor de Vlaamse regering is dit de proef op de som in hoeverre ze de democratische rechtstaat genegen is.

Deze uitwassen zijn onmiskenbaar het gevolg van de bijna dagelijkse polariserende uitspraken en oproepen van landbouwminister Brouns, CD&V-voorzitter Madhi en de boerenleiders Lode Ceysens (Boerenbond) en Hendrik Van Damme (ABS). Ze viseren Natuurpunt en het natuurbeleid. Zij en

hun aanhang sturen ook bewust onjuistheden de wereld in die nooit de toets van de fact check zouden doorstaan. Tot op dit ogenblik (9 februari, 19u00) hebben we hen nog niet eenduidig en krachtig de intimidatiepraktijken horen veroordelen. Toegeven aan dergelijke intimidatie zou ons in een democratisch gevaarlijke situatie brengen. Gelukkig is er Minister Zuhal Demir die tot op heden als een rots in de branding het natuurbeleid overeind houdt.

Nochtans konden en kunnen we het initieel boerenprotest begrijpen omwille van hun minimale winstmarges, gekneld tussen leveranciers en afnemers. Door de huidige wijze van landbouw bedrijven houden de boeren finaal onvoldoende inkomen en toekomstperspectieven over. In plaats van een oplossing te zoeken voor deze structurele problemen, richten de landbouwlobby en de daaraan verbonden politici nu de pijlen op de natuur. Natuur als zondebok en bliksemafleider om het toch maar niet over het falende landbouwbeleid te moeten hebben. Met holder de bolderpolitiek aangestuurd door de waan van de dag en gedreven door verkiezingskoofts willen ze beslissingen doorduwen die alle redelijkheid missen en die geen oplossing bieden voor de problemen van de boeren. Integendeel, die de toekomst van de boeren verder hypothekeren en de agro-industrie alsmaar rijker en machtiger maken!

Naar aanleiding van de aanvallen op natuur stuurde Bart Vangansbeke, voorzitter van Natuurpunt, onderstaande brief. Die we hier graag delen...

Natuur is niet het probleem maar de oplossing. Het is schandalig dat de politici en organisaties die verantwoordelijk zijn voor het falende landbouwbeleid, de natuur als zondebok opvoeren. In plaats van een sterke visie te ontwikkelen om de boer een mooie toekomst en een eerlijke prijs te bieden, houden ze elke verandering tegen om het winstmodel van de agro-industrie te beschermen.

Op het terrein werkt Natuurpunt goed samen met meer dan duizend boeren. **Jammer dat landbouw en natuur nu zo tegen elkaar uitgespeeld worden.** We zijn namelijk geen tegenstanders, maar bondgenoten in de open ruimte die in Vlaanderen zo sterk onder druk staat. Nog elke dag verdwijnt er vijf hectare onder het beton. De landbouwgrond die verdwijnt, gaat vooral naar industrie, woningen en paardenweides, slechts heel beperkt naar meer natuur.

Natuurherstel is nochtans broodnodig. Daarom koopt Natuurpunt gronden, met de steun van de overheid, burgers en bedrijven. Dat doen we 100% voor het algemeen belang: de vrijwilligers verhogen de natuur- en klimaatwaarde en stellen de gebieden open voor het publiek. We kopen trouwens vooral percelen die niet interessant zijn voor landbouw, zoals natte graslanden in beekvalleien.

Er moeten strengere regels komen voor pesticiden, stikstof en (kunst)mest. Onze lucht, bodem en waterlopen zijn enorm vervuild. Maar als er stappen gezet worden om de natuur en het milieu te herstellen, zetten de machtige lobby's alle middelen in om die tegen te houden. En politici laten zich voor hun kar spannen. Maar we mogen voor deze duurzame transitie nu echt niet op de rem gaan staan. Een sterk natuurnetwerk en een gezond milieu zijn onmisbaar voor onze gezondheid, om ons te beschermen tegen de grillen van het klimaat en om onze planten en dieren te beschermen. Ook boeren hebben baat bij een bruisende biodiversiteit, voldoende water en een gezonde bodem. Laat ons er samen werk van maken.

De natuur kan alle hulp meer dan ooit gebruiken.
Bedankt voor je steun en betrokkenheid.

Blik op natuur en landschap in Zuidoost-Brabant indien wat nu geëist wordt, toegepast zou zijn in het verleden.

Natuur beschermen in het zuidoosten van Vlaams-Brabant was steeds moeilijk: nauwelijks habitatgebieden, nauwelijks natuurgebied op het gewestplan,... omdat dat gewestplan indertijd (van meer dan 60 jaar geleden!) hier zo kwistig de gele kleur (voor landbouwgebied) heeft gehanteerd zonder rekening te houden met de wel degelijk aanwezige natuur en bossen, de kwetsbare valleien en zelfs aloude historische gehuchten. Ondanks deze handicap is er een stevig netwerk natuurgebieden uitgebouwd. Tegen de stroom in en met prachtige resultaten voor de natuurontwikkeling en de invulling van publieke doelstellingen. Deze natuurgebieden zijn er gekomen niet door regeltjes, wetgeving of beslissingen op de gemeenteraden, ze zijn er gekomen omdat de inwoners van de regio zich hebben georganiseerd om maatschappelijke doelen te realiseren.

Natuurgebieden die nu stuk voor stuk Vlaamse topgebieden zijn en die er niet of nooit geweest zouden zijn indien de boerenorganisaties en de politici van CD&V en Open VLD zoals ze nu eisen, hun zin hadden gekregen: lees alle subsidies stop zetten voor verwerking binnen agrarisch gebied op de gewestplannen.

Natuurgebieden die nooit hadden mogen bestaan volgens deze logica:

- geen Rosdel (Hoegaarden)
- geen Mene-Jordaan (Boutersem, Hoegaarden, Tienen)
- geen Doysbroek (Neerlinter)
- geen Grote Getevallei (Linter, Tienen, Zoutleeuw)
- geen Aronst Hoek (Geetbets, Zoutleeuw)
- geen Tiens Broek (Tienen, Linter)
- geen Rozendaalbeekvallei (Vissenaken-Tienen)
- geen Paddepoel (Glabbeek)
- geen Hazeberg (Bierbeek)

en nog zovele andere natuurgebieden, die er nu staan als rotsen in de branding, als natuur voor iedereen, voor de lokale bevolking en voor de recreanten.

Waar gaat de landbouwgrond naartoe?

Tussen 2010 en 2019 kreeg in Vlaanderen 1.960 hectare herbevestigd landbouwgebied een andere bestemming.

Wat zouden we dan wel gehad hebben?

Alleen een grootschalig landbouwlandschap zonder biodiversiteit, zonder belevingswaarde en met een desastreus erosieprobleem.

In plaats van deze gebieden te verwensen en de zwarte piet toe te schuiven, zouden we elke Vlaamse gemeente een Doysbroek, een Rosdel of een Paddepoel willen toewensen. Dergelijke gebieden zijn een noodzakelijk onderdeel van een leefbare gemeente.

En dit gaat veel verder dan alleen zorg voor de biodiversiteit,... ze leveren een bijna eindeloze resem aan maatschappelijke diensten. Ze zijn gerealiseerd doordat oprechte en geëngageerde mensen zich hiervoor hebben ingezet met (deels) publieke middelen maar ook met inbreng van veel eigen middelen en energie ten behoeve van publieke doelen.

Roepen over het teveel aan overheidsmiddelen dat naar natuurvererving gaat?

Wie steekt meer dan 1/3 eigen middelen in zuiver publieke doelen? Wie neemt de erfdienstbaarheid van eeuwig en exclusief recht op natuurdoelen erbij?

Wie plooit zich dubbel om het beheer rond te krijgen met een bijdrage van 20% eigen middelen?

Dat zijn de vele geëngageerde mensen die samen Natuurpunt vormen en opkomen voor natuur in je buurt.

Die graag samenwerken met landbouw, maar niet willen weggezet worden als zondebokken voor een mislopend landbouwbeleid waar zij part noch deel aan hebben.

Leuven, 9 februari 2024,

op de dag dat een Natuurpunt-medewerker belaagd werd.

■ We zouden elke Vlaamse gemeente een natuurgebied als Rosdel (Hoegaarden) willen toewensen.
Foto Pieter-Jan Alles

Uitnodiging

Terreinbezoek aan Waterlandschap Velpe Zaterdag 2 maart 2024 te Wever

aansluitend

Algemene Vergadering Regionale Vereniging Natuur en Landschap, Natuurpunt Oost-Brabant

Het namiddagdeelte richt zich dit jaar tot onze actieve vrijwilligers en geïnteresseerde leden binnen de afdelingen en reservatenteams. We brengen een terreinbezoek aan de Paddepoel-Middenloop Velpe waar Natuurpunt in het kader van Waterlandschap Velpe de hydrologische toestand van een reeks historisch gedraineerde graslanden terug herstelt en de drainage opheft waardoor de ijzerhoudende kwel terug in de percelen naar boven komt. Dit sluit aan bij een Blue Deal-project en de eerdere creatie van een doorstroombroer in de omgeving van de Paddepoel. Hier kun je vaststellen hoe we als Natuurpunt het verschil maken voor het realiseren van duurzame biodiversiteit en klimaatbuffers.

**Kom met een delegatie van je afdeling en schrijf ten laatste donderdag 29 februari in via:
www.natuurpuntoostbrabant.be/npobav24**

Plaats: Ontmoetingscentrum 't Solveld Wever, Solveldweg 1, Glabbeek

Programma:

- **14u00 tot 16u30:** excursie Waterlandschap Velpe en Blue deal-project Paddepoel-Middenloop Velpe
- **16u30 tot 17u30:** soep en broodjes
- **17u30 tot 19u30:** Algemene Vergadering Regionale Vereniging Natuur en landschap, Natuurpunt Oost-Brabant
 - Overzicht actuele natuurproblematiek, uitdagingen en ontwikkelingen
 - Verwelkoming en opname stemgerechtigde aanwezigen
 - Goedkeuring verslag AV gehouden te Averbode op 3 maart 2023 en het verslag van de Buitengewone Algemene Vergadering gehouden te Leuven op 20 oktober 2023
 - Financieel en jaarverslag NPOB 2023
 - Verslag Auditor
- Prioriteiten en begroting 2024: lancering van het pilootproject Natuur.ambassadeurs en memorandum n.a.v. de verkiezingen
- Herverviering uittredende bestuurders en stemming nieuwe kandidaten
- Aanduiding Auditor 2024

Inschrijven: ten laatste donderdag 29 februari 2024 via www.natuurpuntoostbrabant.be/npobav24

Er zijn broodjes en soep voorzien voor wie na de wandeling naar de Algemene Vergadering komt. Wie een broodje wenst, kostprijs € 5. Gelieve dit dan aan te duiden bij je inschrijving.

Natuurherstel en waterbeheer in de Velpevallei

*In de Velpevallei steunt de provincie Vlaams-Brabant een herstelproject in het kader van haar duurzame leefmilieuprojecten.
Een interview met Pieter Abts, werkleider van Natuurpunt.*

■ 15 november 2023: gedeputeerde Bart Nevens brengt een werkbezoek aan de Velpevallei. De timing kon haast niet beter: terwijl het in de Westhoek letterlijk pompen of verzuipen was, bekeken we tussen de buien door het herstelproject rond de Paddepoel in Glabbeek dat net zulke toestanden wil voorkomen.

Over welk soort natuurherstelproject gaat het hier?

Pieter A.: In de Velpevallei zijn twee projecten lopende rond herstel en inrichting van de nieuwe percelen. De uitvoering van de projecten gebeurt in samenwerking met de provincie Vlaams-Brabant in het kader van duurzame leefmilieuprojecten. Hier ondersteunt de provincie via het Blue Deal-project WaterdeVELPment de biodiversiteitsacties in het project. Samen investeren we dus in biodiversiteit in de Velpevallei in 2023-2024-2025.

Deze projecten hebben enkele belangrijke doelstellingen in het kader van biodiversiteitsherstel en klimaatadaptatie. Het langer vasthouden van grondwater, vertraagde afvoer regenwater, oplossen van erosie in brongebied en het herstel van natuur- en structuurkwaliteit gebeuren hier zeer concreet.

Daarom organiseerden we op 15 november 2023 een werkbezoek samen met de gedeputeerde Bart Nevens die bevoegd is voor waterbeheer, waterlopen en leefmilieu om deze projecten te bezoeken samen met de Natuurpunt-vrijwilligers en mezelf.

Wat is het belang van dergelijk natuurherstelproject?

Pieter A.: Natuur-, klimaat- en cultuurdoelstellingen gaan in robuuste riviervalleien naadloos in elkaar over. Hogere grondwaterstanden in de valleien, meer waterbuffering, een betere waterkwaliteit door het stopzetten van bemesting en pesticidgebruik en goed natuurbeheer zijn noodzakelijk om de typische soorten van onze valleisystemen terug te laten floreren. De waterrijke systemen slaan veel koolstof op en de ruimte voor het water voorkomt overstromingen bij de steeds intensere regenbuien die we kunnen verwachten. In de Velpevallei richt Natuurpunt 5 ha valleigronden als overstromingsgebied in, met de steun van provincie Vlaams-Brabant, en vormt ze om tot een structuurrijk, nat graslandcomplex.

■ Uitleg bij het natuurherstelproject in het kader van de duurzame leefmilieuprojecten provincie Vlaams-Brabant, samen met Natuurpunt.

■ Na het uitschakelen van de drainages bij het natuurherstelproject kan terug spontaan een kwelzone ontstaan. Dat is precies het verhoopde effect van deze ingreep. Doel: herstel van de waterhuishouding in de vallei zodat ze haar functie voor waterbuffering kan vervullen. Foto Jorg Lambrechts

Waarom een natuurherstelproject in de Velpevallei en meer bepaald in het natuurgebied Paddenpoel-Middenloop Velpevallei?

Pieter A.: De Velpevallei loopt als een blauwgroene ader door het Hageland. In de jaren 1970 en 1980 waren er plannen om de Velpe recht te trekken, maar onze vereniging, nl. de Regionale Vereniging Natuur en Landschap (Natuurpunt Oost-Brabant) kon dit voorkomen dank zij een historische actie. Daardoor vormt de Velpe nog steeds een structuurrijke en meanderende rivier. In de vallei is er helaas wel een dicht netwerk van afwateringsgrachten en ondergrondse drainages waardoor het landschap verdroogde. Hierdoor verdwenen de meest natte hooilanden en de bijhorende natuurwaarden.

In de middenloop van de Velpe heeft Natuurpunt al meer dan 90 ha riviernatuur hersteld in het natuurgebied Paddenpoel-Middenloop Velpevallei. In het kader van de ruilverkaveling Vissenaken werd in 2009-2010 een eerste groot doorstroommoeras gerealiseerd. Een Blue Deal-project 'avant la lettre'. Met een enorm succes qua natuurontwikkeling en herstel met natte natuur. Recent kon Natuurpunt een extra 5 ha in beheer nemen die tot dan een obstakel vormden voor een 2e fase van vernatting in de vallei stroomopwaarts van het eerdere project.

Wat is het doel van deze natuurherinrichting en hoe willen jullie dit concreet bereiken ?

Pieter A.: De herinrichting van deze percelen spitst zich toe op vernatting om van de Velpevallei terug een spons te maken. We streven in dit deel van de vallei naar een aaneengesloten, meer open, nat graslandcomplex. Enkele belangrijke

inrichtingswerken worden nu snel na de aankoop uitgevoerd: we verwijderden de drainagesystemen en leggen twee grote poelen aan. Met de grond die daarbij vrij komt, wordt een gracht gedempt. Hierdoor wordt het natuurlijke watersysteem hersteld en worden de graslanden vochtiger. Dit is belangrijk voor tal van doelsoorten in het gebied, zoals de wulp, de zomertaling, de bruine kiekendief, de moerassprinkhaan, tal van libellensoorten én hun predator, de boomvalk. Nieuw aangeplante struweel vormt binnen enkele jaren een uitkijkpost voor de roodborsttapuit en geelgors. De herstelde omheining zorgt ervoor dat het gebied weer begraasd kan worden. Begrazing leidt tot een gevarieerde structuur in het grasland. Voor het natuurbeheer wordt met lokale landbouwers samengewerkt.

Natuurherstel start met een goede uitgangssituatie, het herstellen van een goede nutriëntenbalans na landbouwgebruik is er daar één van. Deze recent verworven percelen zijn sterk bemest geweest. Het natuurbeheer focust daarom de eerste jaren op het versralen van de bodem om een natuurlijkere en bloemrijkere situatie te verkrijgen.

Op termijn is zo'n robuust valleisysteem ook nog eens kostenbesparend in het kader van het integraal waterbeheer en voor het beheer van de waterlopen. De waterloop moet minder geruimd worden en de oevers moeten niet steeds volledig gemaaid worden. Indien water langer kan worden vastgehouden, betekent dat tevens een betere aanvulling van de grondwaterlagen, een niet te onderschatten ecosysteemdienst in tijden van aanhoudende (zomer)droogten. Als klimaatbuffer zijn zulke natte graslanden van belang omwille van de koolstofopslag en de waterretentie en vertraagde afvoer die hierdoor plaatsvindt.

De Paddepoel

hotspot voor biodiversiteit en klimaatbuffer in de Velpevallei 35 jaar inzet van Natuurpunt maakt het verschil

Jorg Lambrechts, Peter Collaerts, Hugo Abts

Situering: in de middenloop van de mooi meanderende Velpe

Het natuurgebied 'De Paddepoel' is deels gelegen op grondgebied van Bunsbeek (deelgemeente van Glabbeek) en deels op Vissenaken (Tienen). Het situeert zich in de middenloop van de Velpe, tussen de Daalgemse molen in Vissenaken en de Rotelmolen van Pamelen (nabij de Tiensesteenweg in Bunsbeek).

De vallei is hier erg breed en vrij van bebouwing. We treffen er vooral graslanden en verspreide bosjes aan. Tot midden jaren 90 was het landschap hier vrij gesloten door de vele populierenrijen. De meeste hiervan zijn in de loop van de tijd verdwenen, zodat er sindsdien weer weidse uitzichten zijn.

De Velpe meandert nog sterk in dit deel van de Velpevallei. De oevers zijn er niet kunstmatig verstevigd en brokkelen geregeld af. De rivier kan er nog vrij zijn gang gaan met een natuurlijke dynamiek, dit in tegenstelling tot bepaalde andere trajecten van de Velpe die rechtgetrokken zijn. Een paradijs voor de ijsvogel, wintertaling en weidebeekjuffer!

De jarenlange inzet voor natuurontwikkeling in de Velpevallei

Er is door de Regionale Vereniging Natuur en Landschap/Natuurpunt Oost-Brabant een heroïsche strijd gevoerd om de rechttrekking van de Velpe – die reeds was aanbesteed van bron (in Opvelp) tot monding (in Halen) – tegen te houden. Deze rechttrekking van de volledige loop was in 1976 aanbesteed en in de jaren 70 en 80 is er, met succes, continu actie gevoerd om de uitvoering van deze plannen te verhinderen. Beetje bij beetje werd het plan opgegeven, om uiteindelijk begin de jaren 90 een

stille dood te sterven. De hele vallei zou droog getrokken worden en elk perceel zou moeten kunnen omgezet worden naar akker. Het is dankzij de niet-aflatende inzet van de Regionale Vereniging Natuur en Landschap/Natuurpunt Oost-Brabant, dat deze plannen uiteindelijk niet uitgevoerd zijn.

Ook bij de eerste plannen van de ruilverkaveling Vissenaken in de beginjaren 90 was er in het gedeelte van de vallei ten noorden van de steenweg Tienen-Diest – waar de Paddepoel ligt – geen plaats voor natuurontwikkeling en werd voor dit deel intensivering van de landbouw voorzien. Ook hier is er enkel en alleen door een jarenlange volgehouden inzet en actie tot het huidig resultaat gekomen. Een resultaat dat mag gezien worden met de uitbreiding van het kleine, oude natuurgebied Paddepoel tot een middelgroot en robuust natuurgebied Paddepoel-Middenloop Velpe. Een eerste fase van vernatting met afdamming van een deel van de Kleine Velpe en omvorming tot een doorstroommoeras kon finaal in de ruilverkaveling gerealiseerd worden.

Tussentijds is stukje bij beetje verder gewerkt aan de uitbouw van het natuurgebied. Anno 2024 vormt het gebied Paddepoel samen met de Rozendaalbeekvallei één samenhangend complex met een totale oppervlakte van 118 ha. Tevens wordt in een andere zijvallei van de Velpe, de Broekbeekvallei, gewerkt aan de versterking van de natuur en worden een aantal percelen beheerd door Natuurpunt.

Nu zitten we in de Paddepoel aan een volgende fase met de vorming van een samenhangend geheel waardoor we ook stroomopwaarts van het huidige doorstroommoeras aan het herstel van de eco-hydrologische toestand kunnen werken.

■ Door natuurherstel en gepast beheer floreert de blauwe knoop terug in de Paddepoel. Foto Pieter-Jan Alles

Ontdekking van een botanische schatkamer en aankoop ervan

In de jaren 1980 ontdekte Luc Vervoort tijdens een inventarisatie van de Velpevallei een botanisch zeer waardevol grasland. Het is dit graslandperceel van 1,8 ha dat in 1989 door Natuurpunt kon aangekocht worden en dat de uitgangsbasis vormt van het natuurgebied de Paddepoel. De aankoopovereenkomst werd door Luc getekend op de achterkant van een bierviltje.

De “Oude Paddepoel”, zoals we nu dit perceel noemen, betreft een laatste relict van een bijzonder type schraalgrasland dat in de 19de eeuw en begin 20ste eeuw – met name tot voor het grootschalig gebruik van kunstmest – wijd verspreid was in grote delen van Vlaanderen. We vonden er restanten van soorten als blauwe knoop (3 vegetatieve planten), enkele oude exemplaren

van karwijselie, tormentil, kattendoorn, bleke zegge, wilde bertram en schermhavikskruid. Een unieke combinatie die aantoonde wat hier ooit geweest was en een beeld gaf van wat met goed beheer terug kon komen. In het vroege voorjaar bloeien er in de natte graslanden honderden bosanemonen, wat een erg zeldzaam verschijnsel is in graslanden. Dit wijst op het feit dat het een zeer oud en onverstoorde grasland is.

Anno 2024 stellen we vast dat de genoemde zeldzame plantensoorten dankzij 35 jaar gericht beheer sterk toenamen en terug een mooi ontwikkelde vegetatie vormen. Van de zeldzame karwijselie staan er inmiddels circa twintigduizend exemplaren, één van de grootste Vlaamse populaties. Karwijselie als rode lijstsoort heeft zich trouwens van deze bronpopulatie uitgebreid naar een reeks andere groeiplaatsen binnen het natuurgebied en

■ Doorstroommoeras. Foto Pieter-Jan Alles

de Velpevallei. Fenomenaal is ook de uitbreiding van de blauwe knoop, die in de nazomer op de donk (een terreinverhoging in de vallei) van de "Oude Paddepoel" met duizenden exemplaren aanwezig is en kleur geeft aan het landschap. Ook andere zeldzaamheden, zoals de geelgroene zegge en enkele exemplaren van de brede orchis zijn ondertussen in de "Oude Paddepoel" aanwezig.

Een mooi voorbeeld van hoe door goed beheer de populaties van zeldzame soorten kunnen behouden en versterkt worden...

De "Oude Paddepoel" herbergt verder zeer fraaie glanshavergraslanden, met veel knoopkruid, reukgras, groot streepzaad en goudhaver, en een dotterbloemgrasland met veel veldrus, tweerijige zegge en ruw walstro.

Pas 10 jaar na de eerste aankoop, in 1999, is er een tweede graslandje (0,6 ha) aangekocht. Sinds 2000 werd door een actief aankoopbeleid een reeks nieuwe percelen verworven. In 2000 en 2001 is er flink aangekocht: 4 graslandpercelen (ca. 7,5 ha). In 2003 is er een perceel aangekocht ten noorden van de Velpe.

Op deze nieuwe percelen voerden we meteen een botanisch herstelbeheer. Dit betekent dat we via maaibeheer en nabegrazing er naar streven een zo soorten- en structuurrijk mogelijk grasland te ontwikkelen. We stelden na enkele jaren beheer vast dat het de goede richting uit ging en dat er al heel wat plantensoorten terug opdoken zoals knolsteenbreek, margriet, reuk- en kamgras, kruipend zenegroen en hazenzegge.

De ruilverkaveling zorgt (letterlijk en figuurlijk) voor een stroomversnelling

Van bij de aanvang van de ruilverkaveling Vissenaken werd bij elke gelegenheid door Natuurpunt Oost-Brabant en de lokale afdeling gewezen op de noodzaak om te komen tot een natuurontwikkelingsplan voor de Rozendaalbeek- en de Velpevallei. Dat was in de beginfase geen evidentie tot finaal een compromis overeengekomen werd op het kabinet van toenmalig minister Tavernier waar Mevr. Ilse Van Dienderen kabinetsadviseur was. In dit compromis werd zowel een toebedelingsplan voor nieuwe natuur overeengekomen als een inrichtingsplan voorzien met een doorstroommoeras op de nieuwe natuurpercelen.

In uitvoering van dit compromis kreeg Natuurpunt binnen de ruilverkaveling in 2008 een aantal percelen toegewezen en werd het natuurgebied Paddepoel-Velpevallei uitgebreid tot 60 ha. We spreken vanaf dat moment over het natuurgebiedencomplex 'Middenloop Velpevallei-Paddepoel' en 'Rozendaalbeekvallei' omdat ze geografisch een samenhangend geheel vormen. Samen waren ze op dat moment ruim 80 ha groot. Nu zijn er 118 ha in beheer.

Een ander belangrijk aspect uit dit compromis was het natuurontwikkelingsproject 'de vernatting en het doorstroommoeras'. In het voorjaar van 2008 voerde de ruilverkaveling natuurontwikkelingswerken uit op de toebedeelde en door Natuurpunt in dit kader aangekochte gronden. De Kleine Velpe werd over een afstand van honderden meters dichtgemaakt, zodat het water zijn weg kon zoeken door de graslanden van Natuurpunt en verderop in de Hagerothbeek uitkwam. Zo ontstond het 'doorstroommoeras' in het gebied.

Deze geïntegreerde aanpak van waterbeheer heeft op verschillende vlakken een sterke meerwaarde gerealiseerd: hydrologisch, ecologisch, recreatief en als klimaatbuffer. We overlopen ze kort.

De vernatting zorgt ervoor dat – door het water langer op te houden in een uitgestrekt graslandgebied – de kans sterk verkleint dat woonwijken stroomafwaarts in Halen onder water lopen bij piekafvoer. Dit zagen we nog bij de zondvloed van 14 juli 2021. De zeer hoge waterstanden waren aanwezig maar dankzij de enorme hoeveelheden water die tijdelijk geborgen werden in de natuurgebieden in de Velpevallei, werden op het nippertje echte catastrofes vermeden.

Op recreatief vlak zorgt de aanwezigheid van water in het gebied voor een extra belevingsfactor. De toren van waarop je het gebied kan overschouwen, zorgt voor nog een extra dimensie.

Op ecologisch vlak is er een paradijs voor watervogels, amfibieën, libellen en specifieke vegetaties gerealiseerd. Kortom, een hotspot voor de biodiversiteit.

Het is intussen evident dat zo'n natte graslanden ook een efficiënte klimaatbuffer vormen.

■ Doorstroommoeras Paddepoel gerealiseerd bij de ruilverkaveling Vissenaken op de natuurpercelen door het plaatselijk verontdiepen van de Kleine Velpe.

Het realiseren van een grote eenheid natuur en een natuurlijk waterregime: een voortschrijdend proces

Ook na het afronden van de ruilverkaveling Vissenaken werkt Natuurpunt hier verder aan een grote eenheid natuur. Er werden nog tal van percelen verworven zodat De Paddepoel-Velpevallei-Rozendaalbeekvallei anno 2024 kon uitgroeien tot een oppervlakte van in totaal 118 ha.

Jaar na jaar en telkens opnieuw konden we op vrijwillige basis nog verschillende percelen verwerven, waaronder een mooi aaneengesloten blok ten noorden van de Velpe, tussen de Velpe en de Streekstraat, waar in het verleden valleigraslanden omgezet waren naar akker. Ondertussen is dit blok terug een

■ Wulp vliegend boven de Paddepoel. Door natuurherstel kan de wulp terug broeden in de Paddepoel. Foto Karel Van Rompaey

aaneengesloten soortenrijk nat valleigrasland. We hopen hierdoor onder meer een duurzame populatie van de wulp te kunnen behouden, zodat onze komende generaties elk jaar in maart kunnen genieten van zijn prachtige jodelende roep die de lente aankondigt.

Stroomversnelling 2023-2024: Blue Deal en Waterlandschap Velpe, nieuwe fase voor de natuur in Velpevallei en Paddepoel

In de periode 2022 en 2023 konden enkele cruciale sluitstukken verworven worden waardoor het hydro-ecologisch herstel in een nieuwe fase belandde. Het sluitstuk 2023 bedroeg een oppervlakte van 2,75 ha waardoor vernatting mogelijk is zonder effecten buiten het natuurcomplex.

In het interview met Pieter Abts op p. 6 in dit nummer wordt hier nader op ingegaan.

Bij de inrichting zijn ook struwelen aangeplant om de populaties geelgors en roodborsttapuit te versterken en kansen te bieden aan de grauwe klauwier.

Anno 2024 is de Paddepoel-Velpevallei een robuust middelgroot natuurgebied met een mozaïek van open water, rietland, natte soortenrijke graslanden, mesofiele graslanden, bosjes en struwelen. Het is het leefgebied van een broedende bruine kiekendief, in 2023 een territorium van snor, rietgors, Cetti's zanger, waterrallen en in de vallei ook nog een laatste bolwerk (te samen met de populatie in de Getevallei) van de wulp.

Daarnaast broedt de boomvalk er ook elk jaar, zijn de koekoek en wielewaal nog steeds aanwezig en is er een mooie populatie van de roodborsttapuit.

Elk voorjaar houden er zomertalingen halt, een koestersoort van de gemeente Glabbeek. Het is hopen dat deze soort zich ook vestigt als broedvogel. Verder jagen havik en slechtvalk frequent in het gebied en broeden er wespendif, steenuil en bosuil.

Wandelingen Rozendaalbeekvallei-Velpevallei-Paddepoel

De natuur in de Paddepoel kan je steeds komen ontdekken. Het is binnen onze afdeling het enige natuurgebied met een uitkijktoren van waar je een overzicht hebt over het gebied en ook heel wat watervogels kunt observeren. Deze uitkijktoren is te bereiken vanuit de Walmersumstraat in Bunsbeek.

Voor het gebied Paddepoel-Rozendaalbeekvallei zijn daarenboven verschillende gemarkeerde wandelcircuits uitgezet met vertrekpunt aan het landschapscentrum De Gors in Vissenaken.

Een tweede vertrekpunt is in het dorp van Bunsbeek (begin van de Walmersumstraat) en leidt je over een afstand van 3,2 km (groene wandeling) of 10 km (blauwe wandeling) door het natuurgebied. Voor het pad met doorsteek van de vallei zijn evenwel buiten de droogste perioden in de zomer laarzen absoluut noodzakelijk.

Dit voorjaar kan je kennismaken met het gebied:

- voorafgaand aan de Algemene Vergadering van de Regionale zaterdagmiddag 2 maart (zie p. 5)
- tijdens het Hagelands Ontbijt op zondag 14 april (zie p. 19)
- tijdens de jaarlijkse excursie door het bloeiend natuurgebied o.l.v. de conservator Jorg Lambrechts op zondag 28 april met vertrek om 14u00 aan de kerk van Bunsbeek

Het thema van de laatste tijd:

Water!

Binnen onze vereniging is een netwerk van vrijwilligers actief die de beleidsontwikkelingen met bovenlokale impact op de toekomst van natuur en landschap opvolgen. De afgelopen maanden waren gekenmerkt door de vele discussies rond water, waar na de droogte nu plots wateroverlast en snelle afvoer het thema was. Beide problematieken hangen samen.

Een integrale aanpak voor onze valleien versus business as usual

Onze regionale vereniging vraagt een globale aanpak waarbij de riviervalleien van bron tot monding, van boven tot onder, van linkervalleiflank tot rechtervalleiflank hun functie als vallei kunnen vervullen. Zeker bij hoogwater is het nodig dat er solidariteit tussen de verschillende gemeenten komt. Het water moet zo lang en zo veel mogelijk stroomopwaarts opgehouden worden en de afvoer vertraagd. Zoniet verleggen de gemeenten telkens het probleem stroomafwaarts waar andere gemeenten dan af te rekenen krijgen met wateroverlast voor mens en natuur. Zo zagen we tot onze grote verbazing een aanvraag tot dijkversterking in Zoutleeuw met als bedoeling de lager gelegen landbouwgronden aldaar niet te snel te laten overstromen. Het spreekt voor zich dat dit het probleem gewoon verplaatst naar de niet-bedijkte delen van de vallei en naar lager gelegen woon-, landbouw- en natuurgebieden. In een integrale benadering moet de vallei ongesegmenteerd (buiten de bebouwde delen) zijn functie kunnen vervullen.

Nog steeds zien we dat gemeenten, Wateringen en waterbeheerders blijven geloven in een snelle afvoer van het water. Deze kortzichtige 'nimby'-houding zorgt ervoor dat bij iedere uitdieping en ruiming het overstromingsrisico in de lager gelegen gebieden stijgt. We zien ook nog steeds dat valleigronden worden opgehoogd. Dat gebeurt vaak illegaal en wordt dikwijls politiek gedoogd. Met bezwaren vanuit de natuurbeweging en

de buurten wordt meestal geen rekening gehouden. Tijdens de zware regenperiode begin januari kregen we daarenboven melding dat recent gescheurde valleigraslanden omgezet werden naar maisakker en er pompen werden geïnstalleerd om het water naar elders in de vallei en stroomafwaarts te sturen.

Ondanks de toenemende kennis en inzichten omtrent het vrijwaren van overstromingsgevoelige percelen worden nog steeds nieuwe vergunningen voor gebouwen en verkavelingen in overstromingsgebied verleend. We vragen dat de overheid haar verantwoordelijkheid neemt en dergelijke vergunningen gewoon weigert.

Waterberging over de hele vallei, stop het éézijdig afwentelen op de natuurreservaten

De Kaderrichtlijn Water verplicht ons tegen 2027 de goede kwaliteit van ons oppervlakte- en grondwater te behalen. Om de valleien hun natuurlijke waterbergingsfunctie te laten vervullen, is het meer dan nodig dat de waterkwaliteit goed is. Dat betekent o.a. dat binnen de akkerplateaus voldoende maatregelen genomen worden om de erosie tegen te gaan. Zonder deze maatregelen stroomt er bij hellende percelen in de leemstreek meer dan 20 ton/ha goede leem naar de valleien, de dorpen en de waterlopen, daarenboven nog vervuild door meststoffen en pesticiden.

■ **Tiens Broek in de Getevallei januari 2024. Hier is natuurherstel absoluut op zijn plaats.**

■ **Hoe integraal waterbeheer in de praktijk uitpakt. Stuwen worden van een bye pass voorzien. Grens Tienen/Linter.**
Er is nog een lange weg te gaan eer aanvaard wordt dat je bovenstrooms moet bufferen en vertraagd afvoeren.

■ **Bij wateroverlast krijgen we telkens hetzelfde riedeltje te horen. Pleiten voor wachtbekkens en nog eens wachtbekkens, dijken aanleggen of verhogen, verder uitdiepen van grachten en waterlopen... Helaas, de grote watermassa's die vanuit de afstromingsgebieden komen bij extreme neerslag, vang je niet op in een wachtbekken, daarvoor heb je functionerende en waterbergende landschappen nodig. De structurele oplossing is: vandaag starten met de bescherming en de inrichting van een kwaliteitsvolle open ruimte, landschappen die het water zo stroomopwaarts mogelijk ophouden, ook op de plateaus, rivieren die terug meanderen en valleien die ruimte geven aan water van boven tot onder, van links naar rechts.**

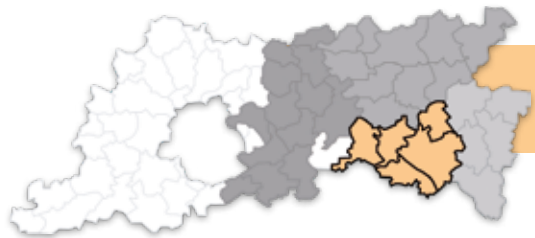
■ **Afbeelding uit Weerbaar Waterland, Advies van het expertenpanel hoogwaterbeveiliging aan de Vlaamse Regering, Juli 2022, p. 26: Het natuurlijk watersysteem grondig herstellen voor maximale spreiding.**

Belangrijk is ook dat binnen de valleien de waterbergingslast niet eenzijdig afgewenteld wordt op de enkele percelen die nu reeds een functie als natuurgebied hebben. Natuurreservaten werden en worden ingesteld met als doel de natuur en de biodiversiteit te herstellen. Natuurherstel is maar mogelijk als de waterberging in de totale vallei gebeurt en niet louter gestapeld wordt in de schaarse natuurgebieden, waar dieren en planten dan verdrinken en versmacht worden door vervuild water en slijk. Het kan niet zijn dat uitsluitend op de dunne schouders van de natuur de zwaarste lasten afgewenteld worden om in de rest van de vallei verder te kunnen ontwateren, grasland te scheuren en mais te telen.

In de Getevallei wordt met dure studie bureaus gewerkt aan een Totaalplan Ruimte voor de Gete. We vrezen dat ook hier nog steeds in belangrijke mate voor de 'gemakkelijkheids'oplossing gekozen wordt, nl de last éénzijdig afwentelen op de natuurreservaten. En dan is er nog de lopende vergunningsvraag van de Vlaamse Milieumaatschappij om een dijk te voorzien ten bate van een grondeigenaar en zo de bergingscapaciteit in de rest van de vallei te verminderen. Dat is duidelijk verder kiezen voor de oude benadering van een versnelde afvoer in de boven- en middenlopen, met als gevolg natte voeten voor de mensen in Halen en Geetbets en in de stroomafwaartse Demervallei van Diest tot Werchter.

Daarom is het essentieel dat:

- Strikt wordt toegezien dat er geen ophogingen in valleien plaatsvinden, en als dit gebeurt, dat er onmiddellijk effectief herstel in de oorspronkelijke staat geëist wordt.
- Geef ruimte aan de rivier over de totaliteit van de vallei waar geen bebouwing aanwezig is.
- Stop met verkavelen en vergunnen in waterrijke gebieden maar ook op hogere plaatsen waar het water niet kan infiltreren. De schijnoplossingen met paalwoningen of een gracht rond huizen en pompen zijn onaanvaardbaar want zo verplaats je het waterprobleem naar ergens anders.
- Soms is het nodig en goedkoper om fouten uit het verleden te corrigeren en geïsoleerde constructies uit het verleden die een globale benadering onmogelijk maken te verwijderen. Alleszins dienen nieuwe vergunningen in overstromingsgebied geweigerd te worden.
- Maak echt werk van een vertraagde waterafvoer vanuit de plateau's door een groenblauwe dooradering, door het niet langer onnodig diep waterlichamen te ruimen en door waar mogelijk drainages op te heffen. Ook bij de recente hoogwaterstanden en overstromingsdreiging stonden nog veel diepe grachten volledig droog en bevatten vele wachtbekkens bovenstrooms nauwelijks water.

Terugblik 2023 en vooruitblik 2024

Verder bouwen aan het netwerk natuurgebieden binnen de afdeling Velpe-Mene

Binnen de afdeling wordt niet minder dan 573 ha natuurgebied beheerd. In 2023 was er een toename van 11,96 ha in beheer. Uitbreidingen waren er in 2023 voor volgende gebieden: Mene-Jordaan, Rosdel, Paddepoel, Snoekengracht, Spoorwegzate, Brongebied Vossel, Tiens Broek, Ruekenbos.

Momenteel wordt er in het werkingsgebied van Natuurpunt Velpe-Mene (Bierbeek, Boutersem, Hoegaarden, Tienen en Glabbeek) gewerkt rond vier grote valleien: Hoegaardse Valleien (Mene-Jordaan, Rosdel en Meldertbos - 231,74 ha), Getevallei (Spoorwegzate en Tiens Broek - 60,83 ha), Velpevallei (Snoekengracht, Rozendaalbeekvallei, Brongebied van Vossel en Paddepoel - 165,98 ha) en de Bierbeekse valleien (Zwarte Bos en Koebos - 54,5 ha), en dan nog een aantal kleinere natuurgebieden van minder dan 25 ha.

Natuur heeft nood aan versterking om uit te groeien tot robuuste systemen om toekomstige uitdagingen aan te kunnen en de biodiversiteit vooruit te helpen, bv. het omgaan met calamiteiten als droogte en overstromingen.

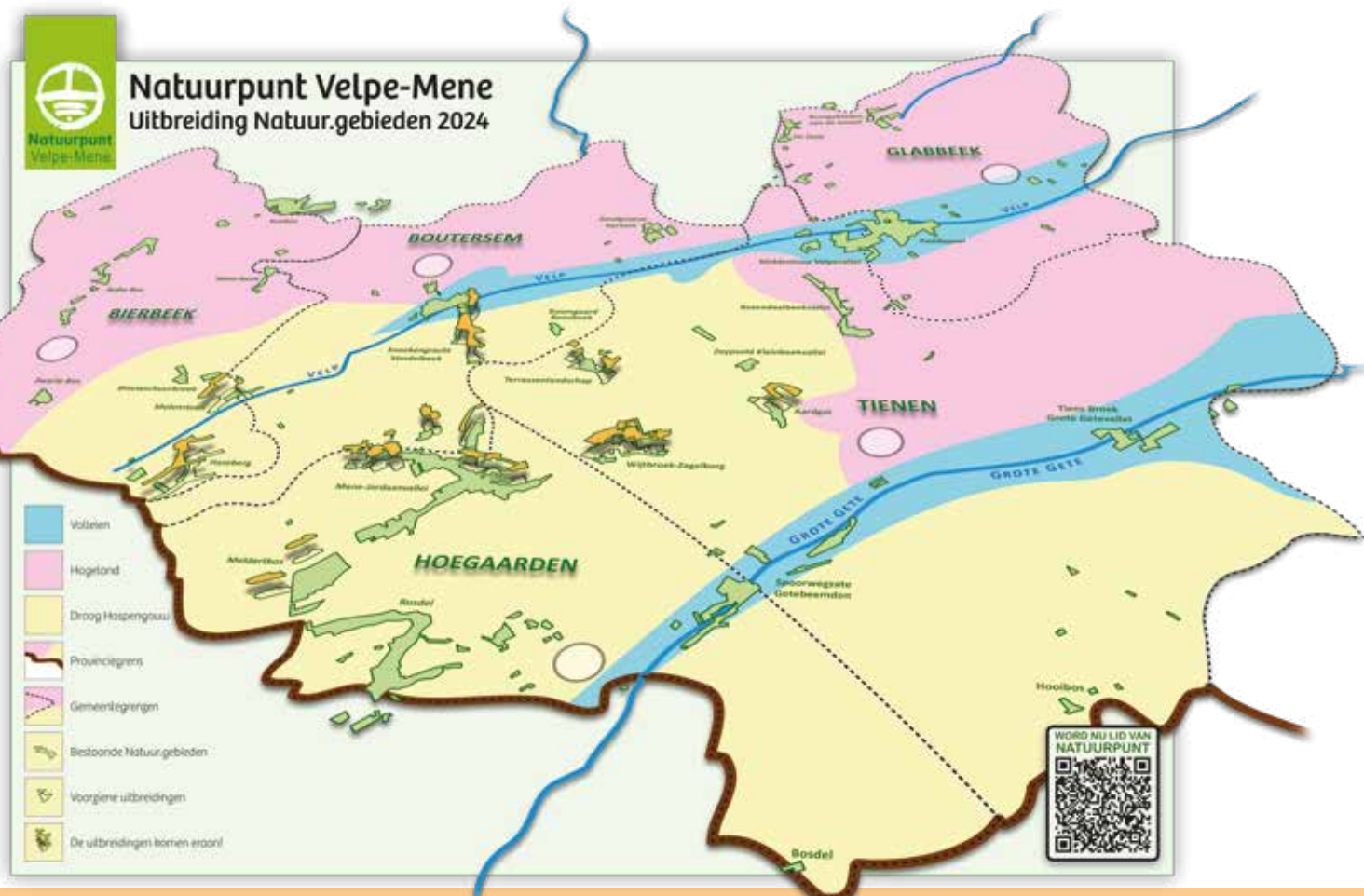
In de natuurgebieden gelegen in de ruilverkaveling Willebringen zal in 2024 een sprong voorwaarts gemaakt worden door uitbreiding met de ontbrekende percelen in de valleien, op de flanken en de gradiënten. Met een aangroei van meer dan 100 ha die in 2024 zal gerealiseerd worden, bouwen we verder aan het natuurnetwerk in de streek.

■ Excursie Pertseveld in Mene-Jordaan tussen Hoegaarden en Boutersem dat bij de ruilverkaveling Willebringen uitgebreid wordt. Het gaat om sterk hellende percelen met ontsluitingen van Gobertangesteen (kalkhoudende zandsteen) waar kalkminnend en soortenrijk grasland alle kansen zal krijgen. Foto Ernst Gülcher

20 januari 2024: succesvol terreinbezoek rond uitbreiding Pertseveld, uitreiking Gouden Gors en ledenvergadering Natuurpunt Velpe-Mene

Vooreerst was er het terreinbezoek aan het Pertseveld en de Vroente waar het natuurgebied Mene-Jordaan tussen Hoegaarden (Meldert en Hoksem) en Boutersem (Willebringen) in 2024 stevig zal worden uitgebreid.

■ Zinkgat van 3 meter diep op het Pertseveld. Gevolg van instorting vroegere ontginningssputten van Gobertangesteent? Foto Ernst Gülcher

Brabants Haspengouw is gekenmerkt door diep ingesneden kleine valleien, hierdoor zijn de valleiflanken zeer gevoelig voor erosie. In het kader van de ruilverkaveling gaan de meest erosiegevoelige flanken aansluitend bij de vallei omgezet worden naar een permanente begroeiing. Daarmee worden twee vliegen in één klap geslagen. Er komen kansen voor natuurontwikkeling en er worden structurele maatregelen genomen om op deze plaatsen de erosie een halt toe te roepen. Twintig jaar geleden werd reeds een succesvolle ervaring opgedaan met de ontwikkeling van natuurgebied Rosdel op valleiflanken met ontsluitingen van Gobertangesteent (kalkhoudende zandsteen). Talrijke verdwenen soorten kwamen na het herstelbeheer te voorschijn en vormden orchideeënrijke graslanden. Ook voor de bijen en vlinders is dit intussen een eldorado. Nu is er de kans om binnen het project Mene-Jordaan gelijkaardige orchideeënrijke, kalkminnende soortenrijke en structuurrijke graslanden te ontwikkelen. Het hele gebied rond het Pertseveld met Gobertangesteent-ontsluitingen leent zich daartoe. Daarom worden nu in dit voorjaar de erosiegevoelige hellende valleiflanken met dagzomende Gobertangesteent en bedekt met rolkeien omgezet naar soortenrijk en structuurrijk natuurgrasland, struweel en bos.

Na lange voorbereiding en de organisatie van visiedagen (zie p. 17) wordt de inrichting nu een feit.

Zinkgaten in het landschap

Recent ontstonden op de hellingen/valleiflanken van het Pertseveld enkele zinkgaten van meer dan 2 m doorsnee en wel 3 m diep, een gevolg van de laatste regenweken. Deze zinkgaten kunnen het gevolg zijn van instorting van oude verlaten ontginningssputten van Gobertangesteent of van een fysisch proces waarbij onder invloed van insijpeling of waterinfiltratie een holte ontstaat in het kalkgesteente die na een tijdje instort. Hier geeft de aarde geheime prijs en kunnen we via een ontsluiting in de bodem kijken met zijn verschillende afzettingen. Het zijn landschapsvormende geomorfologische processen die mooie inzichten in de gelaagdheid van bodem geven.

Vrijwilliger in de kijker: Gouden Gors

Natuurpunt is een vrijwilligersvereniging, een vereniging van mensen die zich inzetten voor natuur en landschap en dat al meer dan 50 jaar hier in de streek. Belangeloos en voor sommigen onbegrijpelijk dat je je vrije tijd schenkt aan de gemeenschap om samen iets te realiseren, vaak iets waar de overheid in gebreke blijft. Dat betekent soms tegen de stroom in werken aan een project dat pas later de nodige waardering krijgt en dan zelfs als een evidentie wordt ervaren. Maar dit is niet zo en daarom zetten we één keer per jaar een vrijwilliger of een groep extra in de kijker om onze waardering uit te drukken. Dat doen we met de uitreiking van de Gouden Gors.

Theo Mardelie uit Kerkom (Boutersem) is zo iemand. Al van in de jaren tachtig was hij betrokken bij de oprichting van het natuurgebied Aardgat te Tienen. In de jaren 90 was hij één van de drijvende krachten in de grote actie 'Geen stort in Kerkom', dat nu zoveel jaar later in een definitieve plooi komt te vallen met de oprichting van het natuurgebied Zandgroeve van Kerkom.

In de zomer is hij een trouwe kracht op de zomerwerkdagen en als voorzitter van Natuurpunt Boutersem trekt hij mee het dynamische team van kern Boutersem. "Teamwerk, dat maakt het verschil. Deze Gouden Gors is er ééntje voor al de harde werkers van kern Boutersem. Bij het opstellen van het jaarverslag merk je pas wat we allemaal doen op een jaar", aldus fiere Gouden Gors Theo.

■ Theo Mardulier krijgt de Gouden Gors als waardering voor zijn inzet, samen met het team van kern Boutersem. Foto Ernst Gülcher

Een geruisloos verdwijnend verleden

Reenstenen

Een spijtige bijkomstigheid in de ruilverkaveling is het verdwijnen van klein erfgoed. Nieuwe kavels krijgen nieuwe akkergrensstenen. De landmeters draaien overuren om de nieuwe kavels op te meten en aan te duiden. Deze worden voorzien van moderne kadasterpalen in plastic en een ijzeren anker. Maar wat gebeurt er met de oude reenstenen? Enkele honderden reenstenen die iets vertellen over het landschap en die soms ook belangrijke inscripties hebben, verdwijnen geruisloos.

Een reenstein is een grote steen die dikwijls bekapt is en ingegraven in de grond om de eigendomsgrens aan te geven tussen twee eigenaars. Sommige eigenaars en soms ook landmeters brachten inscripties aan op hun stenen. Voor deze stenen werd hier in de streek veelal Gobertange-steen gebruikt omdat deze lokaal te vinden was en gemakkelijk te bewerken. Dergelijke stenen hadden een speciale vorm met een groot onbekapt ondergronds deel en een smal (vierkant, soms rond) bovengronds deel. In de streek vinden we ook reenstenen uit ander gesteente, veelal kwartsiet van Rommersom. Die reenstenen vormen een leuk historisch gegeven van ons Brabants Haspengouw.

Reenstenen voorkwamen dat er betwisting zou ontstaan tussen de verschillende gebruikers omdat ze diep in de grond ingegraven waren en veelal stenen van een zwaar kaliber waren. Enkel een klein deel van de steen stak boven het maaiveld. Hierdoor was het verplaatsen van deze steen geen evidentie en bovendien strafbaar. Niettemin zijn er talrijke disputen geweest omdat bij nacht en ontij stiekem stenen uitgegraven en verplaatst werden.

Het meest tot de verbeelding sprekende 'geval' was het verplaatsen van de reenstenen van Erquelines in 2021. Toen bleek dat er per ongeluk niet alleen de perceelgrenspalen maar ook de landsgrens tussen Frankrijk en België met twee meter was verplaatst.

Veelal zijn de stenen naamloos en anoniem, maar af en toe vinden we er met merktekens: datums, eigenaars, landmeters en initialen van abdijen die hier landerijen hadden. Verschillende van deze stenen liggen nu langs de kant van de weg, wat een zonde is voor deze stenen met een verhaal. Werkgroep Natuur en Erfgoed pleit voor het opnieuw gebruiken van deze stenen als merktekens in ons landschap.

■ Gobertange reenstein houdt de wacht voor het perceel van de eigenaar om te voorkomen dat er betwisting zou ontstaan tussen gebruikers/eigenaars. Foto © Werkgroep Natuur en Erfgoed

Visiedagen 2024 natuur en water voor de toekomst

Op pad met het beheerteam

Een vereniging zijn is samen overleggen, bespreken, van elkaar leren, bijsturen en toekomstplannen maken. Ook in 2024 gaan we verder met de beproefde formule en trekken we opnieuw een reeks van vijf visiedagen op gang. In het kader van het Waterlandschap-project rond de Velpe gaan we dit jaar werken rond het thema water.

Hoezo? Water is toch water?

Er is veel te doen over water, over kwaliteit, herkomst, hoeveelheid, teveel, tekort... en haar invloed op de natuur. Droogte in de zomer, overstromingen in de winter: natuur wordt dikwijls als pasmunt gebruikt om de overlast te milderen. Daarom is het thema water zeer actueel voor elke natuurbeheerder.

Samen met de beheerteams trekken we op pad, niet met gids of lesgever maar in interactie met de beheerders, experts, beheerteamleden en geïnteresseerden. Met als doel veel bij te leren over het ecosysteem, beheer bij te schaven, aandachtspunten bloot te leggen.

Wanneer: de visiedagen 2024 gaan door in april en mei

Aanmelden en inschrijven: enkel via www.natuurpunt.be/agenda

■ Boren naar water. Foto Dieter Bauwens

Programma

- **Donderdag 25 april: Molensteen**
Verloren geschiedenis van het vijversysteem bij de Verbranden Toren
Afspraak: 19u30, Waversesteenweg, oud kruisje, Opvelp
- **Donderdag 2 mei: Kleine Vondelbeek**
Veen in het dorp
Afspraak: 19u30, kerkplein, Dorpstraat, Boutersem
- **Donderdag 9 mei: Paddepoel**
Koestraat, relicten van kwelgraslanden
Afspraak: 19u30, Koestraat, Vissenaken/Bunsbeek
- **Donderdag 16 mei: Heibos**
Hangend water - hoe water vasthouden?
Afspraak: 19u30, Wittebosstraat, ter hoogte van de ingang van het Heibos, Kortenaak
- **Donderdag 23 mei: Grote Vondelbeek**
Integrale benadering van de waterloop. Hoe een project uitvoeren?
Afspraak: 19u30, Roosbeeksestraat ter hoogte van de Grote Vondelbeek, Boutersem
- **Donderdag 30 mei: Paddepoel**
Overstromingsgraslanden middenloop Velpevallei
Afspraak: 19u30, Molen van Pamelen, Pamelenstraat 4, Glabbeek

I.s.m. Regionaal Landschap Zuid-Hageland - In het kader en met steun van

Vlaamse
overheid

Gefinancierd door
de Europese Unie
NextGenerationEU

DE VLAAMSE
VEERKRACHT

Algemene en Natuur Quiz Natuurpunt Tienen

Natuur.huis De Gors is de stek waar op vrijdag 1 maart natuurliefhebbers zich kunnen meten met anderen tijdens de eerste quiz die Natuurpunt Tienen organiseert. Deze keer kleinschalig in het kleine lokaal in Vissenaken, maar wie weet volgende keer grootschalig(er)?

Er is deze keer plaats voor 9 ploegen met elk maximum 4 ploegleden. Snel inschrijven is de boodschap want er zijn reeds enkele ploegen aangemeld!

Deelname is gratis maar verplicht via deze QR code of www.degors.be/natuurquiz

Info: lucagraaf@telenet.be

Basiscursus

Natuurverkenner in Bierbeek

Ben je van Bierbeek of van de omliggende gemeenten en heb je interesse in natuur? Wil je bijleren over de natuurgebieden in Bierbeek en hun beheer? Heb je zin om mee met de Natuurpunt-groep rond deze gebieden te werken? Of heb je gewoon interesse voor natuur, landschap en/of erfgoed in het algemeen. Dan is deze cursus Natuurverkenner Bierbeek 2024 iets voor jou.

Deze basiscursus Natuurverkenner Bierbeek geeft je in 3 lessen, 5 excursies naar de natuurgebieden in Bierbeek en 2 praktijklessen een basisinzicht in de natuur en de reservaten van Natuurpunt in Bierbeek.

Na de laatste activiteit houden we een afsluitmoment.

De **theorielessen** gaan 3 maandagavonden van 20u00 tot 22u30 door in de Bremptkapel: maandagavond 11, 18 en 25 maart.

Komen aan bod:

Les Ecologie en situering natuurgebieden, les landschappen en les wat kunnen we zelf doen voor de natuur in Bierbeek.

De **geleide reservaten- en terreinexcursies** vinden plaats op 4 zondagvoormiddagen van 9u30 tot 12u30: zondagen 7, 21 en 28 april en 12 mei.

Volgende natuurgebieden worden op de zondagvoormiddagen verkend:

Velpevallei Molensteen en Hazenberg (Opvelp), Zwarte Bos (Mollendaal), Koebos (Lovenjoel) en Bierbeekse vallei (Bierbeek).

Op zondagnamiddag 5 mei gaan we orchideeën kijken in het natuurgebied de Snoekengracht in Verrijck.

Op zaterdagvoormiddag 15 juni (natuurgebied Weterbeek) en zaterdagvoormiddag 22 juni (Koebos) geven we een inleiding tot de **praktijk van natuurbeheer**.

Afspraakplaats voor de lessen: Bremptkapel, Soveneelstraat 2, 3360 Bierbeek.

Na inschrijving krijg je de lijst met excursies en bijhorende afspraakplaatsen.

Prijs: tarief leden: € 60, tarief niet-leden: € 85

Inschrijven: www.velpe-mene.be/natuurverkenner-bierbeek

Je bent pas definitief ingeschreven na storting van het bovengenoemd bedrag op rekening Natuurpunt Bierbeek BE43 9731 1967 5301 met vermelding Natuurverkenner Bierbeek

Organisatie: Natuurpunt Velpe-Mene, kern Bierbeek

Info: Esther Buysmans,

0475 33 51 70, esther.buysmans@telenet.be

■ Koebos in bloei. Foto Hugo Abts

Bosuitbreiding, ook één van onze doelstellingen

Dit voorjaar gaan er op verschillende plaatsen in onze streek bosplantacties door: Geetbets, Kortnaken, Lubbeek, Glabbeek en Tienen.

In totaal zal er meer dan 12 ha nieuw bos worden aangeplant. De nieuwe bossen zullen een combinatie zijn van aanplant en spontane bosuitbreiding. Dit zorgt ervoor dat er een grotere gelaagdheid en verscheidenheid komt in de eerste generaties van de bomen. De aanplant is een aanzet voor toekomstbossen. Bossen met een echte bosflora en -vegetatie hebben een lange ontwikkeltijd nodig. Door op deze manier te werk te gaan wordt een goede uitgangsbasis gecreëerd, maar het zal nog vele jaren duren voor we daadwerkelijk over een bos met specifieke bosvegetatie kunnen spreken.

Binnen de afdeling Velpe-Mene gaat het om twee bosplantacties: op zondag 4 februari in Glabbeek en zondag 25 februari in de Getevallei in Groot Overlaar op de grens van Tienen en Hoegaarden.

Zondag 4 februari 2024: Glabbeek

Met de steun van de gemeente werden die dag 300 bomen aangeplant op een voormalige schapenweide van 32 are die grenst aan het Hulsbos. De burgemeester, enkele schepenen en gemeenteraadsleden kwamen ook hun boompje planten.

Daarnaast werd op nog twee andere plaatsen in Glabbeek bos aangeplant, samen 1,5 hectare.

Zondag 25 februari 2024: Getevallei Groot Overlaar

Daar worden bijna 4000 bomen op een perceel van 3,60 ha groot aangeplant.

Afspraak: vanaf 9u00 tot 16u00 tegenover Ravenstein, Groot Overlaar, Tienen (praktisch op de grens met Hoegaarden). Parkeren aan de kerk van Groot Overlaar of Pastoorstraat.

Organisatie: Afdeling Velpe-Mene, kern Tienen en kern Hoegaarden

Info: Raf Nilis, 0493 09 76 58, nilisraf@gmail.com

Natuurpunt Velpe-Mene nodigt uit:
Bosplantactie Getevallei Groot Overlaar
Zondag 25 februari 2024 - doorlopend tussen 9 en 16 uur

Op de grens tussen Tienen en Hoegaarden gaan we bijna 4000 bomen planten op een perceel van 3,60 ha. Hiermee versterken we de landschaps- en bosstructuren in de Getevallei.

De plantgaten worden op voorhand gemaakt. Iedereen die er zin in heeft, kan op 25 februari de gaten opvullen met jonge boompjes. Er zijn vele helpende handen nodig die dag!

Iedereen is welkom! Deelnemers komen wanneer ze willen tussen 9 uur en 16 uur.

Chocomelk voor iedereen.

Tip: er zijn weinig parkeerplaatsen aan de kerk van Groot Overlaar en de Pastoorstraat, dus kom je best met fiets of bus.

Plaats: Groot Overlaar tegenover Ravenstein
Organisatie: Natuurpunt Afdeling Velpe-Mene, kern Tienen en Hoegaarden
Info: Raf Nilis, 0493 09 76 58, nilisraf@gmail.com

Zondag 14 april 2024

Hagelands Ontbijt in Bunsbeek ten voordele van het natuurfonds

Het Hagelands Ontbijt is inmiddels een klassieker van Natuurpunt Velpe-Mene, kern Glabbeek, en kent telkens een grote opkomst. Enerzijds wordt door het ontbijt geld ingezameld voor de aankoop van de natuurgebieden in onze afdeling en anderzijds kunnen de mensen kennismaken met één van onze topparels van biodiversiteit en natuurinrichting, nl. de Paddepoel. De Paddepoel behoeft geen kroon. Iedereen die naar vogels kijkt, begint te watertanden als de naam Paddepoel valt: één van de laatste bastions van wulpen, broedgebied van bruine kiekendief, met een populatie roodborsttapuit, cetti's zanger en vorig jaar snor. En vooral een mooi gaaf landschap aan de middenloop van de Velpe met natte graslanden en nieuwe doorstroomoerassen.

Het uitgebreide ontbijtbuffet is samengesteld uit o.a. lokale en fairtrade producten en typische Hagelandse gerechten.

Wanneer: zondag 14 april 2024

- **7u00:** Vroege Vogelwandeling (5 km)
- **10u00:** Dauwwandeling Velpevallei en Rozendaalbeekvallei
- **Ontbijt:** vanaf 8u00 tot 12u00

Afspraak: PC Bunsbeek, Bunsbeekdorp 6, Bunsbeek.

Tip: laarzen noodzakelijk voor de vroege vogelwandeling, laarzen of stevige schoenen voor de valleiwandeling.

Inschrijven: enkel online en mogelijk tot zaterdag 13 april om 14 uur via www.velpe-mene.be/glabbeek/ontbijt

Organisatie: Afdeling Velpe-Mene, kern Glabbeek i.s.m.

Natuurpunt Oost-Brabant en Vogelwerkgroep Oost-Brabant

Info: Mark Vanherberghen, mark.vanherberghen@gmail.com, 0494 15 97 37 en www.velpe-mene.be/glabbeek/ontbijt

Zondag 5 mei 2024

Orchideeënwandeling in de Snoekengracht, Boutersem

De Snoekengracht en de orchideeënwandelingen kunnen ondertussen bogen op een lange traditie. Ieder jaar weer komen heel wat mensen zich laten verbluffen door de bloemenpracht van wat misschien wel één van de mooiste dottergraslanden van Vlaanderen is. Met als absolute blikvanger de duizenden (brede) orchissen die hier begin mei bloeien.

Onder begeleiding ga je op verkenningstocht doorheen de verschillende delen van het gebied. Een goed paar wandelschoenen, of beter nog, laarzen zijn aangewezen. Al naargelang de omstandigheden kan het gebied bijzonder nat zijn. Deelname aan de wandeling is gratis, maar een vrije bijdrage ten voordele van ons natuurfonds voor de aankopen van natuurgebieden wordt uiteraard gewaardeerd.

■ Orchideeënwandeling in de Snoekengracht. Foto Tim Verhaegen © Tim Verhaegen

In 2024 wordt de Snoekengracht ook fors uitgebreid richting vallei van de Grote Vondelbeek en Kop Kautemveld. In 2023 kon trouwens een perceel van 1,72 ha in de vallei van de Kleine Vondelbeek dat deel uitmaakt van het projectgebied Snoekengracht, verworven worden.

Vanaf 14u00 starten de begeleide wandelingen, om 15u30 vertrekt de laatste groep. Al naargelang het enthousiasme van groep en gids, zal je een anderhalf à twee uur onderweg zijn. Achteraf kan je nog even nakaarten bij een heerlijk drankje.

Wanneer: zondag 5 mei 2024

vanaf 14u00, om 15u30 start laatste wandeling

Afspraak: Magazijn De Snoek, Stationsstraat 59, Verrijk

Organisatie: Afdeling Velpe-Mene, kern Boutersem

Info: Theo Mardulier, natuurpuntboutersem@gmail.com

Vanuit het veld: water dat niet bevroest

Het Vinne, Zoutleeuw

Begin januari vroom het stenen uit de grond, het ideale moment om op pad te gaan op zoek naar water dat niet bevroest. Extremen, of het nu vorst, zware neerslag of droogte is, zijn belangrijke momenten om op het terrein omstandigheden te ontdekken. Soms gaat het over een zeer beperkt tijdsvenster waarin zaken te zien die anders minder of helemaal niet zichtbaar zijn.

■ **Veenmos, een zeer traag groeiend mos in stabiele vochtige moerassen. Herstel van veenmoeras is een uitdaging zowel voor klimaat als voor biodiversiteit. Foto Natuurpunt Beheer**

Iedereen kent Het Vinne in Zoutleeuw als een restant van een natuurlijk binnenmeer. Maar hoe is Het Vinne ontstaan? Het Vinne bevindt zich in een depressie in de Getevallei die moeilijk ontwaterde en waar de vegetatie zich had aangepast aan deze omstandigheden. Er ontwikkelde zich daar een groot en massief veencomplex met veenmoshoilandjes en overgangsveen. Het "natuurlijk" meer dat we nu kennen, is een overblijfsel van het ontginnen van veen. Turf was een belangrijke grond- en brandstof in de middeleeuwen.

In een kleine uithoek van het Vinne bevindt zich een meerlob met enkele restanten van dit veen. Natuurpunt beheert al meer dan 25 jaar dit kleine deel van Het Vinne, en dat lang voor er sprake was van het grote natuurontwikkelingsproject. De gradiënt van de meerlob bestaat uit een unieke overgang van heischraal grasland, veenmoshoilandjes en overgangsveen. Onder de radar zit er nog een extra en unieke gradiënt. Op enkele tientallen meters diepte treffen we een overgang van zuur grondwater naar basis grondwater aan en dit maakt het gebied zo boeiend en uniek.

In 2024 starten we met een uitbreiding van dit veenmoeras. Deze werken kaderen in het natuurherstelprogramma van de Vlaamse overheid en het Agentschap Natuur en Bos onder de naam ProjectSubsidieNatuur (PSN).

■ **Heischrale graslanden met struikheide, blauwe knoop, tormentil maken deel uit van de unieke gradiënt (overgangen) in het Vinne waar op een kleine oppervlakte een enorme biodiversiteit te vinden is. Foto Natuurpunt Beheer**

Om de beste kansen voor veenontwikkeling te bepalen zijn extreme omstandigheden een uitgelezen moment om te bekijken waar de belangrijkste kwelzone boven komt. Het grondwater dat aan de oppervlakte komt wordt kwel genoemd. Omdat het kwelwater dieper uit de bodem komt, is de temperatuur steeds rond 10°, waardoor het niet bevroest. Om veen te ontwikkelen en dit herstelproject een duurzame toekomst te bieden, is immers een permanente vochtigheid en aanvoer van water noodzakelijk.

De belangrijkste uitdaging is een stabiele waterhuishouding te verzekeren en de vegetatie open te houden om de veenmossen alle kansen te geven.

In het deelgebied van de meerlob treffen we vijf verschillende soorten veenmos aan. Veenmos groeit heel traag. Er is dan ook nog een lange weg af te leggen vooraleer we kunnen spreken van een duurzaam en goed ontwikkeld veen. Met een 'snelheid' van 1mm per jaar moet er zeer omzichtig omgesprongen worden met de aanwezige restanten. Betreding, maaidiepte zijn belangrijke aandachtspunten. Daarom is maatwerk noodzakelijk.

Het laatste veen van Het Vinne is sterk ontwaterd door de aanleg van rabatten en ontwateringsgrachten. Het herstelproject voorziet het verwijderen van deze rabatten en ontwateringsgrachten om een stabiele waterhuishouding te verkrijgen. Op het lagere gedeelte waar er opnieuw aangroei is van veenmos zal er voorzichtiger worden gewerkt en zal het verwijderen van opslag in combinatie met het vasthouden van een permanente hoge grondwatertafel de uitdaging zijn.

Dit kleine gebied zit vol gradiënten van bermen met beemdkruid (kalkhoudende droge grond), over heischrale graslanden (heiderelicten met struikheide, blauwe knoop, tormentil, zwarte zegge,) naar veenmoeras met zowel veenmossen als dotterbloemen.

In een eerste fase zullen de oude en instortende sparrenbestanden verwijderd worden, samen met de pioniersbossen van ruwe berk die langzaam het veenrietland aan het innemen zijn. In een tweede fase zal de stabiele waterhuishouding hersteld worden en het extensief hoilandbeheer opgestart worden.

Het project wordt uitgevoerd in het kader van een natuurherstelproject met steun van het Agentschap Natuur en Bos en de Vlaamse Overheid.

■ **Permanente aanvoer van grondwater is een belangrijke voorwaarde voor het herstel van het veen. Bij strenge vorst kan je de sterke kwelgebieden ontdekken omdat ze niet bevrozen. Foto Natuurpunt Beheer**

■ De percelen in het voormalige broek waar bos wordt aangeplant. Foto Jules Robijns

Natuurpunt Landen plant bos

Jules Robijns

Onlangs kocht Natuurpunt Beheer in Ezemaal twee percelen landbouwgrond in de vallei van de Kleine Gete. De percelen liggen in het Broek in het natuurlijk overstromingsgebied van de rivier in landschappelijk waardevol agrarisch gebied.

Bij hevige regenval staan deze akkers vaak onder water (zie foto hierboven), zodat ze voor moderne landbouw weinig geschikt zijn, maar anderzijds zonder problemen kunnen bijdrage tot stockage van water in geval van watersnood. Vóór de ruilverkaveling waren alle landbouwgronden in het Broek weilanden die zonder schade enkele dagen onder water konden staan.

Een oppervlakte van 3,44 ha zal bebost worden waarvan de bebossing voor een groot deel spontaan zal gebeuren. Daarbij baseren we ons op een aangrenzend perceel bos dat een tiental jaren geleden nog een tarweakker was. Hij werd niet geoogst als gevolg van een zomerse overstroming, werd verwaarloosd, kwam

■ De percelen (x) grenzen aan een bestaand jong bosgebied met een aantal interessante soorten zoogdieren en vogels: das, eikelmuis, bosuil, buizerd, sperwer, havik, wielewaal, koekoek,... hebben er hun woonst.

braak te liggen en een jaar later stond hij vol kiemplanten van pioniersoorten, zowel bomen als struiken.

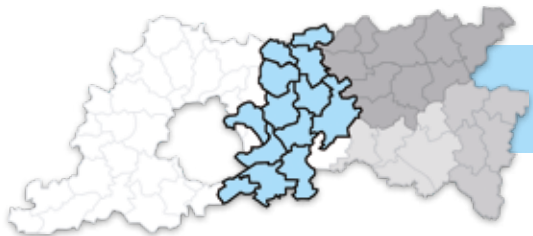
We zullen de natuur wat helpen en toch een aantal 'oudbossoorten' aanplanten. Op verschillende plaatsen in het perceel worden groepen (kloempen) zomereik en haagbeuk geplant. Deze zullen dus te midden een spontaan ontwikkelend pioniersbos opgroeien. Na een twintigtal jaren beginnen de zomereiken en haagbeuken zaad te produceren dat zich met de hulp van gaai en eekhoorn zal verspreiden in het pioniersbos. Op die wijze zal het bos op termijn evolueren tot een volwaardig valleibos.

De bosrand langs de ruilverkavelingsweg wordt beplant met een mengsel van inlandse struiken die noten of bessen produceren vooral met oog op de aanwezige eikelmuispopulatie.

Afspraak

Op **zaterdag 9 maart** eerstkomend is het plantdag. Om **9u00** wordt er verzameld op de parking van de **kerk in de Hakendoverstraat te Ezemaal**. Van daar gaan we samen naar de percelen om de bomen en struiken te planten. Wie later komt, vindt ons terug in het verlengde van de Broekstraat.

Aangezien er geplant wordt in maisstoppel op vochtig tot nat terrein, is goed schoeisel (laarzen) toch wel aan te raden.

Natuur, landbouw en erfgoed in Wijkmaalbroek, Leuven

Een klein jaar geleden kocht Natuurpunt met steun van Stad Leuven een hoeve in Wijkmaal met 4 hectare grasland. De hoeve zal een onthaalruimte worden voor het aangrenzende natuurgebied Wijkmaalbroek, en een ontmoetingsplaats voor natuurbeleving, educatie en teambuilding. Hoe gaat het intussen met de nieuwe aanwinst?

Plannen voor de renovatie van de hoeve, een belangrijk stuk erfgoed van het agrarisch verleden van Wijkmaal, zijn in volle gang. Echt grote werken zijn pas voor 2029. Ondertussen zaten de vrijwilligers niet stil. Dakgoten werden rechtgezet en afvoeren uitgebroken en opnieuw aangesloten om de hoeve te beschermen tegen waterschade. De oude stal voor de vaarzen en de monumentale hooischuur werden uitgeruimd en worden schoon gemaakt tot op de blote muur. Ze dienen als voorlopige vergader- en ontvangstruimte. Er werd al een receptie gegeven voor de buren uit de streek, waarbij ook ideeën uit de buurt werden verzameld voor de toekomstige werking. Er werd muziek gespeeld en gedanst. Voorbereidingen voor informatieavonden in de nabije toekomst, zoals de nacht van de steenuil, zijn volop bezig.

Een groepje vrijwilligers pakte de tuin rond de hoeve aan. Een prachtig beplantingsplan biedt ruimte voor oude boerenplanten als stokrozen, asters en vingerhoedskruid, en voor bessenstruiken en fruitbomen. Er werd al groen gezet dat zich in het voorjaar zal laten zien.

Anderen zijn drukdoende erfgoedmateriaal te verzamelen rond de hoeve. Ze duiken in oude archieven en voeren gesprekken met de families die de hoeve dreven over het beheer van het land en de betekenis van de boerderij. Zo kwam uit papieren over oorlogsschade in 1918 al naar voren dat de hoeve een flink kapitaal vertegenwoordigde.

Naast een tweetal merries, waaronder een geprimeerde kweekmerrie, zeven veulens en vierduizend kilo hooi, waren ook driehonderd flessen wijn door de Duitsers geconfisqueerd. Familieleden vertelden over de boerenstiel, over de mechanisatie van de landbouw, en over de soms harde strijd om te kunnen blijven boeren onder druk van steeds dalende voedselprijzen. Het materiaal wordt verwerkt om bezoekers in contact te brengen met de verwevenheid van natuur en boerenleven, die in de huidige debatten weleens wat uit zicht raakt.

■ Vrijwilligerswerk voor alle leeftijden, Hoeve Wijkmaal

■ Vrijwilligersfeest in de hooischuur, Hoeve Wijkmaal

Boer op rust, André (92), die op de hoeve blijft wonen, heeft gezelschap van allerlei oude en nieuwe hoevebewoners. Natuurpunt maakte invliegopeningen in de stallen en 7 koppeltjes boerenzwaluwen broedden er dit seizoen. Hun gezellige gekwetter klinkt op zomeravonden vanaf de hoogspanningskabels. Een kerkuil kwam al eens op bezoek en de kerkuilenwerkgroep hing een nestkast in de hooisluur. Ook twee koppeltjes zwarte roodstaart hadden een nestje in de stallen. Kasten voor de torenvalk, kwikstaart, mezen en huismussen wachten nog op bewoners in het nieuwe voorjaar. Het wordt hoe dan ook een levendige boel rond de hoeve. André had altijd een speciale band met de vossen in de buurt, en voerde ze overschotjes. Ze trokken zich terug toen er meer honden in de buurt kwamen wonen. Inmiddels passeert elke morgen weer een vos bij André.

In het voorjaar wil Natuurpunt een natuurcafé openen in de oude koestal. Momenteel werken de vrijwilligers enthousiast om dat mogelijk te maken.

De eerste opening is voorzien op Erfgoeddag, 21 april 2024. Op die dag zullen er tussen 10u00 en 16u00 activiteiten zijn op de hoeve voor oud en jong rond het thema 'Thuis' op de hoeve en omstreken: een ontdekkingswandeling, een speurtocht, een verhalentafel over het verleden, een soepje... Houd de agenda met precieze informatie dus in de gaten.

Wie graag als vrijwilliger meehelpt om te planten, erfgoed uit te zoeken of ruimtes op te knappen is van harte welkom. Daarvoor kun je contact opnemen met Laurent Jacoby: laurentjacoby@hotmail.com. Het project financieel steunen kan met een gift op rekeningnummer BE56 2930 2120 7588 met vermelding: 9945 - Wijgmaalbroek.

■ Vrijwilligerswerk Koestal, Hoeve Wijgmaal

Erfgoeddag in hoeve Wijgmaalbroek, zondag 21 april 2024

Op Erfgoeddag, zondag 21 april, gooit Natuurpunt Leuven de deuren van haar vorig jaar in Wijgmaal aangekochte oude hoeve open. Wijgmaal bij Leuven was eeuwenlang de heimat van een lokale agrarische gemeenschap waar mens en natuur dicht bij elkaar leefden. Natuurgebied Wijgmaalbroek dankt haar bijzondere natuurwaarde aan deze verwevenheid: de permanente toevoer van water en vruchtbaar slib van de Dijle en het eeuwenlange kleinschalig landbeheer van de boeren die hier leefden en werkten. Het landschap laat zich in die hoedanigheid nog altijd lezen.

Je kunt er die dag kiezen uit tal van activiteiten. Eén van de blikvangers is de expo over de geschiedenis van deze door mens en natuur gevormde plek én over hoe dit Natuur.huis Wijgmaal vorm zal krijgen als toegangspoort tot Wijgmaalbroek.

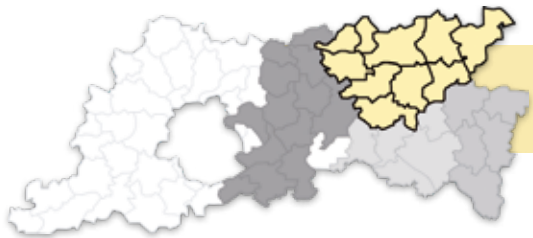
Met een bijzondere wandeling gaan onze gidsen dieper in op de gemeenschappelijke weidegronden waar men het vee liet grazen, over het hoe en waarom van het gevarieerde bocagelandschap met bosjes, hooi- en weilanden, houtkanten en het belang ervan voor de biodiversiteit. Ook de amfibieënpoelen in Wijgmaalbroek komen aan bod en uiteraard krijgt de Dijle als natuur- en klimaatsoeveren de aandacht die ze verdient.

Liefhebbers van oeroude plantenmagie en allerhande duistere, mythologische kruidenverhalen, die het aandurven, kunnen mee

op expeditie in Wijgmaalbroek. Speciaal voor kinderen is er een zoektocht naar 'beestjes' die in, rond, boven en onder de hoeve wonen. Uiteraard worden de hele dag drank en (boeren!)spijzen voorzien.

Meer concrete info over deze Erfgoeddag vind je binnenkort in de agenda op onze website: <https://www.natuurpunt.be/afdelingen/natuurpunt-leuven>

Een nieuwe brug, een nieuwe haag en een nieuwe loop van de Begijnenbeek

Saskia van den Berg

De afdeling Bekkevoort-Diest heeft deze winter niet stil gezeten. Ook al waren we niet aan de slag in de natuur, toch werkten we verder aan meer en betere natuur in Diest en Bekkevoort.

Nieuwe brug in Dassenaarde, Diest

Begin december konden we eindelijk de nieuwe wandelbrug openen waar we al zo lang over hadden gedroomd. De brug verbindt het noorden met het zuiden van het gebied en koppelt dat deel van het natuurgebied aan een stuk van het grote Vlaamse natuurreservaat 'Vallei van de Drie Beken', in beheer bij het Agentschap Natuur & Bos. De nieuwe brug zorgt dus voor meer ontsluiting van de natuurgebieden, en laat natuurwandelaars van dichtbij en van verder toe een tot nu toe vaak verscholen stukje valleinatuur te ontdekken. Vlak bij de brug vormen de activiteiten van een aantal bevers voor een extra extractie.

Dat het deel van het natuurgebied bij de brug nog relatief onbekend is bij wandelaars heeft wel een reden. Het is het natste stuk van de vallei. De brug is dus niet het jaar rond bereikbaar want in periodes met heel veel regen zoals deze winter is het pad aan beide zijden van de brug volledig overspoeld en niet toegankelijk. Ook als het droger is, is het toch aangewezen hoge schoenen te dragen want zelfs midden in de zomer kan het nog vochtig zijn in

het gebied rond de brug. Maar avonturiers kunnen nu een nieuwe hoek van het natuurgebied verkennen en genieten van de gele lis, een bloemrijk blauwgrasland en een mooi uitzicht over de beek vanaf de brug.

Voor de opening van de brug hebben we nog hard moeten werken om met takken en jonge wilgen een knuppelpad te maken om alle genodigden met droge voeten naar de brug te krijgen. Maar het is gelukt. En de weergoden waren ons gunstig gezind, want we werden verblijd met een dun zonnetje. De brug is officieel geopend door conservator Filip Meyermans en Schepen van Trage Wegen van Diest Monique De Dobbeleer. Samen met de aannemer die de brug heeft gelegd, Stefan Sannen van Tuinen Sannen uit Engsbergen, waren zij de eersten die officieel de brug konden betreden.

Na de opening konden alle aanwezigen nog genieten van een warme choco of een drankje. Die werden ons aangeboden door de Stad Diest.

■ Graag nodigen we je uit om in het voorjaar, als het weer wat droger is, deze nieuwe brug in Dassenaarde te komen ontdekken. Foto Saskia van den Berg

Nieuwe haag

Vorig jaar konden we de samenwerking tussen onze afdeling en Toyota Parts Center Europe (TPCE) hernieuwen. We hebben samen al verschillende projecten uitgevoerd zoals een boomaanplant, de aanleg van een vijver en het plaatsen van een groot insectenhotel op de site van TPCE. In ruil ondersteunden zij onze afdeling met middelen om beheermateriaal te kopen en graan voor akkervogels te voorzien. Helaas verwaterde de samenwerking enkele jaren, maar nu is de draad dus weer opgepakt. We zijn nog in onderhandeling hoe de samenwerking concreet vorm gaat krijgen, maar de eerste verwezenlijkingen zijn een feit. In juni vorig jaar organiseerden we een werkdag en wandeling voor het personeel van TPCE en kregen hiervoor een ruime bijdrage voor Expeditie Natuurpunt ten gunste van Papenbroek. En de afgelopen maanden organiseerde TPCE een verkoop van honing onder het personeel om geld in te zamelen voor een goed doel. En dat goede doel waren dus projecten binnen onze afdeling. Met het geld gaan we binnenkort een gemengde haag aanplanten op een stuk weiland dat we enkele jaren geleden ten geschenke kregen. Ook gaan we in de buurt van het kapelletje dat naast die weide staat een linde aanplanten. We zijn ook aan het bekijken of we het kapelletje, dat plaatselijk erfgoed is, kunnen restaureren.

Aangezien het stuk grond niet in onze perimeter ligt en we er dus geen subsidie voor krijgen om het te beheren of in te richten is de gift van TPCE een mooie manier om ook daar te werken aan het verbeteren van de biodiversiteit.

Tijdens een korte ceremonie begin december kreeg conservator Filip Meyemans, vergezeld door enkele bestuursleden, de cheque overhandigd.

■ Overhandigen cheque TCPE aan afdeling Diest/Bekkevoort

Begijnenbeek

Waar we dit nieuwe jaar nog naar uit kijken is een project dat de Vlaamse Milieu Maatschappij in Papenbroek gaat uitvoeren. In het kader van alle maatregelen nodig om droogte en wateroverlast ten gevolge van de klimaatverandering te verminderen is er een studie gedaan naar het laten hermeanderen van de Begijnenbeek in Papenbroek. Deze hermeandering en het dicht leggen van een drainage zal op termijn zorgen voor een hogere grondwaterstand in Papenbroek. Dit zal de bijzondere blauwgrasland vegetatie en de orchideeën zeker ten goede komen. De noodzakelijke studies zijn achter de rug, nu is het wachten op de werken op het terrein.

2024

wordt dus weer een interessant jaar voor onze afdeling in Diest!

Bijencursus 2024, Lubbeek

Als we het over bijen hebben, denken de meeste mensen aan de honingbij. Dat er in ons land ook meer dan 350 soorten wilde bijen voorkomen, weten velen niet. Dat bijen het moeilijk hebben,

■ Knautiabilij. Foto Gerda Van Hoovels

kwam de voorbije jaren regelmatig aan bod in de media. Onze belangrijkste bondgenoten in de voedselproductie sterven uit. Hoog tijd om meer te weten te komen over deze boeiende insecten en te kijken hoe we hen kunnen helpen.

Tijdens vier theorielessen leert Joeri Cortens van Natuurpunt Academie hoe je

de verschillende bijenfamilies en de voornaamste soorten kan herkennen, en tijdens drie praktijkmomenten trekken we erop uit om bijen van zeer nabij te bestuderen.

- **4 theorielessen** in zaal Santro in Binkom (tegenover de kerk): vrijdag 23/02/2024, vrijdag 1/03/2024, vrijdag 19/04/2024 en donderdag 25/04/2024 telkens van 19u30 - 22u00
- **3 excursies:** 20/04/2024, 18/05/2024, 15/06/2024 telkens van 14u00 tot 17u00

Inschrijven: gerda.vanhoovels@gmail.com - 016 62 21 67

Kostprijs: € 30 voor leden van Natuurpunt, € 70 voor niet-leden, die een Natuurpunt lidmaatschap krijgen bij inschrijving.

Organisatie: Deze bijencursus is een organisatie van de Natuurstudiewerkgroep Hagelandse Heuvelstreek i.s.m. de Gemeente Lubbeek, Natuurpunt Lubbeek en Regionaal Landschap Noord Hageland.

Terugblik Dag van de Natuur 2023, Natuurpunt Tremelo

Het weekend van 25 en 26 november was in heel Vlaanderen een hoogdag voor Natuurpunt. Het was weer tijd voor de Dag van de Natuur. Dat betekent een massale oproep om deel te nemen aan beheerwerken in onze reservaten.

Amerikaanse eiken te lijf

Al jaren hadden we het bij Natuurpunt Tremelo geregeld over de Amerikaanse eiken op de Balenberg. Ze moesten dringend bestreden worden. Maar het was zo'n ontzaglijk werk dat we er nog steeds niet toegekomen waren.

In 2023 was het eindelijk zover. Er werd een aannemer gezocht en gevonden. In het voorjaar gingen er een 100-tal Amerikaanse eiken tegen de vlakte. Voor heel wat mensen onbegrijpelijk. Bomen zijn toch bomen, zou je zeggen. Hoeveel CO₂ halen volwassen exemplaren niet uit de lucht? Dat klopt natuurlijk ook. Maar wat velen onder ons niet weten, is dat exoten de biodiversiteit geen goed doen.

Een Amerikaanse eik bv. groeit veel sneller dan onze eigen zomereik. Hij heeft een haast ondoordringbare kruin en gaat de inheemse bomen al snel verdringen. Het ergste is echter dat je op zo'n exoot niet meer dan 13 insectensoorten vindt, terwijl dat er op een zomereik wel 450 zijn. En dan hebben we het nog niet over een heleboel andere organismen zoals paddenstoelen en schimmels. Om maar niet te spreken van alle vogels of kleine en grote zoogdieren die hun voedsel vinden op die zomereiken. De Amerikanen vervangen door inheems plantgoed was dus een heel goed idee!

Nu de Amerikaanse eiken verdwenen waren, moest er uiteraard opnieuw aangeplant worden. En daarvoor was de Dag van de Natuur het uitgelezen moment. Om 100 bomen te vervangen heb je meer dan een tienvoud daarvan nodig. En te klein moeten die niet zijn of ze halen het niet van de exoten, die spontaan weer uit de eikels opschieten.

■ De watertoren waar de tent en de waterbar van de Watergroep stonden opgesteld om de hongerigen te spijzen en de dorstigen te laven.

Afspraak boven aan de Watertoren

Op de ochtend van 25 november stond Bruno Wallyn klaar met 1500 jonge bomen en struiken. Hij maakte ter plekke gemengde pakketten voor de enthousiaste werkende handen. Onze tent stond opgesteld om 's middags de hongerigen te spijzen. Zelfs

De Watergroep had voor de gelegenheid een wagen gestuurd om promotie te maken voor kraantjeswater. Even lekker als flessenwater en beslist niet minder gezond. Maar zo veel goedkoper en milieuvriendelijker. Geen vervuiling door transport. En afval hou je er niet aan over.

Samen de handen aan de ploeg

Hoewel het al weken regende, waren de weergoden ons op 25 november goedgezind. We ontsnapten aan de grootste buien. Zo zat het plantgoed binnen de kortste keren in de grond. De weinige oproepen die we de wereld hadden ingestuurd, vermeldden dat we tot ten laatste 16u00 zouden werken. Maar de werkdag verliep zo perfect dat we al voor drie uur helemaal klaar waren en alles opgeruimd was. Met onze excuses aan het 8-tal mensen dat pas later toekwam.

Onze volgende Dag van de Natuur is voor 2025 gepland. We hebben een paar maanden geleden immers beslist dat evenement afwisselend met ons oogstfeest te organiseren. Volgend jaar dus afspraak in september in onze boomgaard.

■ De enthousiaste vrijwilligers die deelnamen aan de plantdag.

Aardtongen

Jules Robijns

Van Luc Lenaerts, een gepensioneerd geneesheer, geboren Limburger en specialist in wasplaten en aardtongen, verscheen onlangs een boek over aardtongen met als titel "Een morfologische studie van aardtongen in Vlaanderen en het Brussels Gewest". In dit uitzonderlijk gedetailleerd onderzoek werd uitvoerig ingegaan op de morfologie van de verschillende soorten aardtongen en hun determinatie. Eén hoofdstuk werd besteed aan het ecologische aspect van het onderzoek. Daarvoor werden op 36 plaatsen, waar recent aardtongen werden ingezameld, eenvoudige vegetatieopnames gemaakt waaruit dan conclusies werden getrokken. De hierna volgende tekst werd overgenomen uit het werk van Lenaerts.

Waar groeien aardtongen?

Aardtongen groeien in zeer uiteenlopende vegetatietypes. Zo worden er gevonden op zure, heischrale bodem, in heischrale vegetaties op kalk, in kleine zeggenvegetaties, in kamgrasweilanden, op verboste veenbodems met levend hoogveen, in vrij recent afgegraven bermen op leem, in zuur gemengd bos... Op zoek naar een verband tussen vegetaties en het voorkomen van aardtongen, werden op zesendertig plaatsen in Limburg waar deze zwammen waargenomen werden, eenvoudige vegetatieopnames gemaakt. Het blijkt dat de aanwezigheid van aardtongen niet zo zeer te maken heeft met het vegetatietype, maar met een laag gehalte aan voor planten bereikbaar fosfaat wat leidt tot een lage biomassa-productie.

De hoeveelheid fosfaat in de bodem kan erg variëren. Op de meeste plaatsen bevat 1 ha minerale bodem (de bovenste 30 cm) ongeveer 1500 tot 15.000 kg fosfaat, wat op zich ruim voldoende zou zijn voor een weelderige plantengroei. Het grootste deel van dat fosfaat zit echter stabiel vastgeketend in kleiachtige mineralen en is praktisch onbereikbaar voor planten en andere organismen. Vooral de aanwezigheid van calcium-, ijzer- en/of aluminiumionen leidt tot onoplosbare neerslagreacties. Een zeer klein gedeelte van het fosfaat zit labiel gebonden aan bodemdeeltjes. Door een chemisch evenwicht kan een uiterst gering gedeelte van dat labiel gebonden fosfaat oplossen in het bodemwater en zo ter beschikking komen van de planten (minder dan 0,1 mg/liter).

De fosfaatoplosbaarheid is afhankelijk van de zuurtegraad. Bij pH $\pm 6,5$ is de oplosbaarheid het hoogst. Bij een lagere pH zet het fosfaat zich meer vast aan ijzer- en aluminiumionen, bij een hogere pH aan calciumionen, maar ook bij een optimale zuurtegraad is de concentratie aan opgelost fosfaat in natuurlijke omstandigheden zeer gering.

In een veenbodem zit veel fosfaat gebonden in organische moleculen en is daardoor onbereikbaar voor planten. Als een veenlaag gedraineerd wordt, kan de concentratie aan opgelost fosfaat toenemen omdat luchtzuurstof de organische laag aantast, wat veraarding (mineralisatie) tot gevolg heeft.

■ Aardtong. Foto Jules Robijns

Ook kan verandering van grondwaterstand in een minerale bodem tot sterke variatie in de hoeveelheid opgelost fosfaat leiden. IJzerrijke kwel is arm aan fosfaat omdat bijna alle in het kwelwater opgeloste fosfaat direct neergeslagen wordt. Dat wordt veroorzaakt door de in het grondwater aanwezige tweewaardige ijzerionen die onder invloed van luchtzuurstof omzetten in driewaardig ijzer met neerslag van ijzerhydroxidefosfaat tot gevolg. Indien door stijging van het grondwaterpeil de bodem anaeroob wordt, gaat het driewaardig ijzer reduceren en in oplossing gaan, met vrijstelling van fosfaat tot gevolg.

Onder invloed van landbouw neemt het fosfaatgehalte in de bodem sterk toe. Zware bemesting met drijfmest doet het fosfaatgehalte stijgen. Ook minerale mest bevat vaak veel zouten van mono- en diwaterstoffosfaat die goed oplosbaar zijn. Door sorptie zetten die zich wel vast aan bodemdeeltjes, maar ze blijven goed beschikbaar voor de planten.

Op alle plaatsen waar aardtongen gevonden werden, waren de omstandigheden zodanig dat het fosfaatgehalte zeer gering was. Schrale graslanden, venige moerassen, kleine zeggenvegetaties of zure bossen staan niet onder invloed van landbouw bemesting en zijn van nature weinig productief. Daar waar aardtongen gevonden werden in weiland, was er al vele jaren of zelfs nooit een minerale bemesting met fosfaat geweest. In grazige bermen met aardtongen langs akkers werd de bovenlaag recent afgegraven zodat de maagdelijke leemlaag zonder landbouw invloed boven kwam te liggen.

Zonder menselijke verstoring door bemesting, drainering of eventueel bodemverdichting met anaërobie tot gevolg is een bodem dus vaak fosfaatarm, wat ten goede komt aan een hele reeks fosfaatvlieders waaronder aardtongen.

Conclusie

Het loont zeker de moeite om in de omgeving waar aardtongen groeien, aandachtig rond te kijken voor andere, interessante soorten paddenstoelen en plantensoorten.

■ Slanke aardtong. Foto Jules Robijns

**Terreinbezoek aan Waterlandschap Velpe
en
Algemene Vergadering**

**Regionale Vereniging Natuur en Landschap,
Natuurpunt Oost-Brabant**

Zaterdag 2 maart 2024 te Wever

zie p. 5